

Mission Impossible?

Een missiologisch onderzoek naar de theologie van evangelisatie van Dabar met specifieke aandacht voor de wijze waarop dit bijdraagt aan hoe jongeren in de context van alledag spreken over hun geloof.

Bram Maarleveld

Verklaringenblad masterthesis

Naam student: Abraham Teunis Maarleveld

Titel masterthesis: Mission Impossible? Een missiologisch onderzoek naar de theologie van evangelisatie van Dabar met specifieke aandacht voor de wijze waarop dit bijdraagt aan hoe jongeren in de context van alledag spreken over hun geloof.

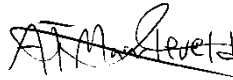
VERKLARING VAN ORIGINALITEIT

Hierbij verklaar ik dat bovengenoemde masterthesis uit origineel werk bestaat. De thesis is het resultaat van mijn eigen onderzoek en is alleen door mijzelf geschreven, tenzij anders aangegeven. Waar informatie en ideeën uit andere bronnen zijn overgenomen, wordt dat expliciet, volledig en op passende wijze vermeld in de tekst of in de noten. Een bibliografie is bijgevoegd.

Plaats, datum:

Handtekening:

Bodegraven, 6 juli 2021

TOESTEMMINGSVERKLARING

Hierbij stem ik ermee in dat bovengenoemde masterthesis na goedkeuring beschikbaar wordt gesteld voor opname in de bibliotheekcollectie en dat de metadata beschikbaar worden gesteld aan externe organisaties en/of door de PThU worden gepubliceerd.

Verder verleen ik (de bibliotheek van) de PThU

wel

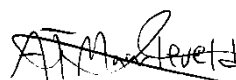
niet

toestemming voor het opnemen van de volledige tekst in een via internet of anderszins openbaar toegankelijke database. (Deze toestemming betreft alleen de openbaarmaking van de masterthesis, zonder verdere overdracht of inperking van het auteursrecht van de student.)

Plaats, datum:

Handtekening:

Bodegraven, 6 juli 2021

Mission Impossible?

Een missiologisch onderzoek naar de theologie van evangelisatie van Dabar met specifieke aandacht voor de wijze waarop dit bijdraagt aan hoe jongeren in de context van alledag spreken over hun geloof.

Colofon

Master Thesis

Student: Abraham Teunis Maarleveld
Studentnummer: 1400045
E-mail: a.t.maarleveld@gmail.com

Universiteit: Protestantse Theologische Universiteit
Locatie: Amsterdam
Opleiding: Master Gemeentepredikant

Begeleider: Prof. Dr. D. Nagy
Beoordelaar: Dr. P.M. Sonnenberg

Datum: 6 juli 2021
Plaats: Bodegraven

©2021 A.T. Maarleveld

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze scriptie mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Samenvatting

Voor veel christelijke jongeren in Nederland is spreken over het geloof in het dagelijks leven een moeilijke opgave, terwijl zij dit wel belangrijk vinden. Bij het Dabarwerk van de IZB ontdekken jongeren hoe een missionaire levenshouding er in de praktijk uit ziet, maar het lukt niet iedereen om dit in de dagelijkse context ook toe te passen. De theologie van evangelisatie van Dabar gaat uit van het idee dat evangeliseren een holistische praktijk is, waarbij het hele leven ertoe doet en iedereen in staat is om te evangeliseren. Evangeliseren is hierbij de combinatie van het uitdragen van het geloof door concrete handelingen in de praktijk en het woordelijk spreken over wat het geloof in Jezus Christus voor ieder zelf persoonlijk betekent en wat dat voor de ander kan betekenen. Evangelisatie is een praktijk van zowel verbale als non-verbale communicatie. De jongeren geven aan dat zij op Dabar meer over hun geloof durven spreken, doordat er binnen de context van Dabar ook ruimte is om eigen vragen over het leven en het geloof te stellen. In de kerkelijke context missen jongeren deze ruimte. Ook is er weinig tot geen dialoog met oudere generaties. Dabar kan de jongeren en de kerkelijke gemeentes van de jongeren helpen in het creëren van ruimte voor dialoog. De jongeren zoeken in de kerkelijke gemeenschap naar wegen om hun “verhaal” (hun geloofsverhaal) te vertellen zonder dat er vanuit de gemeente een oordeel wordt geveld over de inhoud van dat verhaal. Tegelijkertijd ontdekken de jongeren in het Dabarwerk dat zij kunnen evangeliseren door te luisteren naar de campinggasten, zonder zelf daarin te oordelen. Dit onderzoek laat zien dat jongeren veronderstellen dat als er binnen de kerkelijke gemeenschap meer ruimte is voor hun vragen, zij zullen ontdekken hoe zij met mede-gelovigen over het geloof kunnen spreken. Dit schept ruimte om ook de dialoog met anderen buiten de kerkelijke gemeenschap aan te gaan, zoals bij de sportvereniging of op het werk.

Inhoudsopgave

Colofon	3
Samenvatting.....	4
Inhoudsopgave	5
Hoofdstuk 1: Inleiding	8
1.1 Achtergrond.....	8
1.2 Onderzoeksvraag en subvragen	9
1.3 Literatuuroverzicht.....	9
1.4 Methodologie	10
1.5 Positionering.....	10
1.6 Structuur.....	11
1.7 Relevantie van het onderzoek.....	11
Hoofdstuk 2: IZB Dabar en evangelisatie	13
2.1 Inleiding.....	13
2.2 Context van Dabar	13
2.2.1 IZB.....	13
2.3 Dabar	15
2.3.1 Historie	15
2.3.2 Het concept van Dabar	16
2.3.3 Doelgroep 1: de jongeren.....	17
2.3.4 Doelgroep 2: de campinggasten.....	18
2.4 Theologie van evangelisatie bij Dabar.....	19
2.4.1 Woord en daad.....	19
2.4.2 Evangelisatie en recreatie	20
2.4.3 Verborgen omgang.....	20
2.5 Conclusie	21
Hoofdstuk 3: Jongeren, evangelisatie en Dabar: empirisch onderzoek.....	23
3.1 Inleiding.....	23

3.2 Interviews	24
3.2.1 Interview X1.....	24
3.2.2 Interview X2.....	25
3.2.3 Interview X3.....	27
3.2.4 Interview X4.....	28
3.2.5 Interview X5.....	29
3.2.6 Interview X6.....	30
3.3 Algemene observaties	31
3.4 Conclusie	33
Hoofdstuk 4: Evangelisatie in hedendaags missiologisch discours	35
4.1 Inleiding	35
4.2 Contemporain missiologisch discours	35
4.3 Hoe worden jongeren gethematiseerd in het discours over evangelisatie?	38
4.4 Situatie in Nederland.....	41
4.5 Conclusie	43
Hoofdstuk 5: Analyse van de empirische data	45
5.1 Inleiding	45
5.2 Verbaal en non-verbaal	45
5.3 Interpersoonlijke verhoudingen	46
5.4 Toerusting.....	47
5.5 Belonging	49
5.6 Intergenerationele dialoog.....	51
5.7 Bekering en dwang.....	52
5.8 Conclusie	53
Hoofdstuk 6: Conclusie.....	54
6.1 Terug en verder met de onderzoeksvraag	54
6.2 Aanbevelingen.....	55
6.3 Verder onderzoek.....	55

6.4 Zelfreflectie.....	56
Bibliografie	57
Primaire bronnen	57
Secundaire bronnen	57
Appendices	62
Appendix I: Vragen SSI.....	62
Appendix II: Informatiebrief deelnemers.....	63
Appendix III: Toestemmingsverklaring.....	65
Appendix IV: Datamanagementplan	66

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Achtergrond

Vanuit mijn verbondenheid met kerk, IZB en vele ontmoetingen met jongeren in de afgelopen jaren heb ik geobserveerd dat jongeren moeite hebben om in het dagelijks leven woorden te geven aan hun geloof. Hoewel deze jongeren, voor de coronacrisis, met regelmaat kerkdiensten bezoeken en andere kerkelijke activiteiten bezochten, ervaren zij moeite met het onder woorden brengen van hun eigen geloof. Doordat zij het lastig vinden om het geloof voor zichzelf woorden te geven, is het ook lastig om met anderen te spreken over het geloof. Dit terwijl er binnen de kerkelijke kringen waarin ik mij bevind een verlangen bestaat om het geloof te delen met de mensen om hen heen. Omdat de kerken waarin ik mij beweeg zending vaak als onlosmakelijk verbonden met het (kunnen) delen van het geloof met anderen opvatten, is missie daarmee een opgave geworden die veel jongeren als lastig, zo niet onmogelijk ervaren.

Voor deze moeite met het verwoorden van het geloof zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Enerzijds kan het een gevolg zijn van een gebrek aan vocabulaire, anderzijds zou het ook onbegrip van het eigen geloof kunnen zijn. In mijn onderzoek wil ik geen antwoord geven op de vraag waar de oorzaak van het probleem ligt, maar laten zien waar mogelijkheden liggen om de jongeren te helpen in het verwoorden van hun geloof en dat te kunnen delen, erover kunnen spreken met mensen om hen heen.

Dit wil ik concreet doen aan de hand het IZB Dabarwerk. In het Dabarwerk bevinden jongeren zich een of twee weken op een camping in Nederland om daar evangelisatie- en recreatiewerk te doen. Door de combinatie van evangelisatie- en recreatiewerk wordt gezocht naar een ontspannen manier om het christelijk “geloof te delen” met mensen die dit niet kennen en/of omarmen. Uit eigen ervaring, maar ook uit gesprekken met anderen, kan ik stellen dat het verwoorden van het geloof en het delen van dit geloof in de context van het IZB Dabarwerk eenvoudiger is en vanzelfsprekender is dan in de eigen dagelijkse context. Hoewel het verschil in context een belangrijke oorzaak kan zijn van de discrepantie tussen het wel kunnen vinden van woorden om over het geloof te spreken tijdens het IZB Dabarwerk enerzijds en het moeilijk kunnen vinden van woorden in de dagelijkse context anderzijds, stel ik dat er vanuit de theologie van evangelisatie waarmee de IZB werkt er mogelijkheden liggen voor de jongeren om in hun dagelijkse context ook het geloof te delen, waardoor het uitleven van Gods missie (*missio Dei*) voor alle jongeren mogelijk is.

Om deze mogelijkheden aan te kunnen wijzen, onderzoek ik theologie van evangelisatie waarmee de IZB werkt. Dit zal ik in gesprek brengen met de ervaringen van enkele betrokken jongeren en hun ervaring met evangelisatie in hun dagelijkse context. Daarmee wil ik verkennen of de theologie van

evangelisatie die ten grondslag ligt aan het IZB Dabarwerk ook mogelijkheden biedt om in het dagelijks leven woorden te geven aan het geloof en dit te delen met mensen om je heen.

1.2 Onderzoeksvraag en subvragen

In het licht van de probleemstelling kom ik tot de volgende onderzoeksvraag: Met wat voor soort theologie van evangelisatie werkt IZB Dabar en hoe draagt dat bij aan toerusting van jongeren in hun kunnen spreken over het geloof in zowel de context van hun eigen gemeente, als daarbuiten?

De focus van deze onderzoeksvraag ligt op de theologie van evangelisatie van het IZB Dabarwerk. Hierbij kijk ik naar de 'lived theology' van Dabar in de perceptie van de jongeren. De scopus van mijn onderzoeksvraag is de toerusting van jongeren in hun kunnen spreken over het geloof. Dit staat in het licht van de problematiek van het niet kunnen toepassen van evangelisatie in de dagelijkse context van de jongeren, zoals dit wel kan tijdens het Dabarwerk.

Om deze probleemstelling te kunnen beantwoorden, zal ik in mijn onderzoek de volgende subvragen beantwoorden:

- 1) Wat is het Dabarwerk van de IZB en wat betekent 'evangelisatie' binnen de organisatie en het programma?
- 2) Wat typeert de jongeren die meewerken aan het Dabarwerk en wat verstaan zij onder 'evangelisatie'?
- 3) Wat valt er vanuit recent onderzoek binnen het missiologische discours te zeggen over het vraagstuk naar jongeren en evangelisatie?
- 4) Op welke wijze kan de theologie van evangelisatie van Dabar in de perceptie van de jongeren geduid worden vanuit het huidig missiologisch discours?
- 5) Welke mogelijkheden liggen er vanuit deze analyse voor de IZB bij het helpen van jongeren in hun kunnen spreken over hun geloof in de context van hun dagelijks leven?

1.3 Literatuuroverzicht

Op het gebied van evangelisatie en jongeren in Nederland is er op dit moment weinig onderzoek beschikbaar, terwijl er veel onderzoek beschikbaar is naar de situatie van evangelisatie en jongeren in Noord-Amerika (Barna Group 2019, Counted 2016, Collins 2021, Dunaetz 2019, Moser 2019, Batchelder 2020). In 2020 publiceerde het OJCK, Onderzoekscentrum voor Jeugd, Cultuur en Kerk, een onderzoek naar het missionair bewustzijn en handelen van jongeren (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020). In dit onderzoek zal ik mijn eigen onderzoeksresultaten in gesprek brengen met dit onderzoek. Dit onderzoek zal ik plaatsen in het licht van enkele missiologische werken, zoals *Understanding Christian Mission* (Sunquist 2013). Dit boek kan gezien worden als een standaardwerk in de

hedendaagse missiologie en bevat zowel een historisch overzicht van missie, de theologische implicaties van missie en enkele aanbevelingen voor contemporair denken over missie. Het werk van Sunquist zal ik kritisch bespreken en aanvullen met andere literatuur over evangelisatie (Franciscus 2013, Gokani en Caragata 2020, Kandiah 2007, WCC 2013, Thiessen 2018, Noble 2018), jongeren binnen de kerk (De Kock 2015, Den Boer 2015, Den Hertog 2016, Haitch 2014, Roeland 2009, Roebben 2012) en Generatie Z in algemene zin (Bhalla, Tiwari en Chowdhary 2021, Olson en Ro 2021, Walker 2020, Timmermans 2019). Hiermee breng ik mijn eigen onderzoek in gesprek met de grotere corpus literatuur binnen de missie studies en andere relevante onderzoeken.

1.4 Methodologie

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag gebruik ik zowel literatuurstudie als empirisch onderzoek. Aan de hand van zes semi-structured interviews heb ik data gegenereerd om te kunnen zien hoe de jongeren die de afgelopen jaren bij het Dabarwerk actief zijn geweest denken over evangelisatie en wat enerzijds de IZB daarin voor hen heeft betekend en anderzijds wat hun eigen gemeente op dit punt voor hen heeft betekend. Deze interviews heb ik volledig uitgetypt en vervolgens geanalyseerd op een aantal punten waarbij mijn onderzoeksvraag het fundament van de interviews vormde.

De analyse van de interviews heb ik in gesprek gebracht met mijn analyse van de literatuur om op deze manier te laten zien op welke punten de theologie van evangelisatie van de IZB aansluit bij hedendaags onderzoek naar missie, op welke punten er voor de IZB mogelijkheden liggen in de aanscherping van hun theologie van evangelisatie en op welke punten de IZB iets te zeggen heeft voor de hedendaagse onderzoeken. Ten slotte, op basis van deze analyse, heb ik opnieuw gekeken naar de resultaten van de interviews en mij daarbij gericht op hoe de jongeren zelf evangelisatie zien en ervaren. Door deze verschillende onderzoeksresultaten met elkaar te vergelijken, heb ik verkend waar er voor de IZB nog mogelijkheden liggen om de jongeren te ondersteunen in het verwoorden van het geloof en het spreken daarover met anderen in het dagelijks leven.

1.5 Positionering

Het thema van mijn onderzoek is voortgekomen uit mijn eigen ervaring met het IZB Dabarwerk. Dit betekent mijn denken over Dabar gekleurd wordt door een *Vorverständnis* over wat Dabar is en op welke manier het in de praktijk werkt. Mijn ervaringen met Dabar hebben ook mijn visie op missie en evangelisatie gekleurd en zijn daarbij van invloed geweest op mijn gehele geloofsbeleving. Dit betekent dat ik een grote liefde voor het Dabarwerk koester, maar dit staat mij mijns inziens niet in de weg om kritisch te kunnen zijn op zowel de theorie en de praktijk. Door mijn eigen ervaring, breng ik ook een

kritisch geluid mee en het helpt mij in de interviews om door te vragen naar de praktijkervaring van de respondenten.

Mijn bredere theologische positionering beweegt zich tussen enerzijds een hervormd-gereformeerde focus op volledige afhankelijkheid van de genade van God die de mens geschonken wordt in het sterven en opstaan van Jezus Christus, waarvan men bewust wordt door het werk van de heilige Geest (Heidelbergse Catechismus, Zondag 1), en anderzijds een Koninkrijkstheologie in het alreeds-nog niet van deze werkelijkheid, waarin God door Zijn Geest de mens wil leiden in de navolging van Christus om daarmee te participeren in Gods nieuwe werkelijkheid (Venter 2019, 104). Beide benaderingen hebben missiologische implicaties, die elkaar mijns inziens niet uitsluiten maar wel allebei hun valkuilen kennen. De hervormd-gereformeerde benadering kent een dusdanig sterke focus op afhankelijkheid dat dit tot fatalisme kan leiden (Van Ruler 1972, 23), terwijl de Koninkrijkstheologie kan leiden tot een maakbaarheidsideaal waarmee Gods soevereiniteit verloren gaat (Foster 2007). Voor deze twee bewegingen dient gewaakt te worden.

1.6 Structuur

In dit onderzoek zal ik in de eerste plaats in hoofdstuk 2 beschrijven waar het Dabarwerk vandaan komt, waar het Dabarwerk voor staat en wat het Dabarwerk wil bereiken. Hiermee beschrijf ik de context van Dabar en geef ik weer welke (impliciete) theologie van evangelisatie zij hanteren. In hoofdstuk 3 geef ik vervolgens de resultaten weer van mijn eigen kwalitatieve onderzoek onder zes jongeren die de afgelopen jaren betrokken zijn geweest bij het Dabarwerk. Dit doe ik door de belangrijkste onderwerpen in de gesprekken te benoemen en deze samen te brengen in een aantal hoofdthema's. Voor ik verder ga met mijn analyse, zal ik in hoofdstuk 4 bespreken welke thema's aandacht vragen in het hedendaags missiologisch onderzoek. Dit zal ik in de eerste plaats doen door aan te geven wat er in het hedendaags missiologisch discours wordt gezegd over evangelisatie, vervolgens zal ik laten zien welke plek jongeren krijgen in het hedendaags missiologisch denken, om ten slotte de situatie van jongeren en evangelisatie in Nederland te bespreken. In hoofdstuk 5 zal ik mijn empirische data bespreken vanuit het missiologisch kader wat ik in hoofdstuk 4 gecreëerd heb, om op deze wijze aan te tonen op welke wijze Dabar betekenis heeft voor de toerusting van jongeren in het spreken over hun geloof in de dagelijkse context.

1.7 Relevantie van het onderzoek

Met dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren aan het huidige wetenschappelijk onderzoek naar jongeren en evangelisatie. Hiermee sluit ik mij aan bij bestaand onderzoek naar de rol die jongeren kunnen hebben in de kerk, specifiek op het gebied van evangelisatie. In mijn onderzoek zal specifiek

de situatie van de hervormd-gereformeerde gemeenschappen binnen de Protestantse Kerk in Nederland ter sprake komen, door het IZB Dabarwerk als concrete casus te nemen.

Dit onderzoek raakt aan maatschappelijke thema's als zingeving, betekenis en de plaats van de kerk in de maatschappij. Dit onderzoek doet een voorstel voor een wijze van omgang met het gedeelte van de maatschappij dat zich niet tot de christelijke kerk rekent en kent daarom ook maatschappelijke relevantie.

De kerkelijke relevantie van dit onderzoek wordt zichtbaar in mijn voorstel voor een missionaire ecclesioleologie, waarbij de toekomst van de kerk in zekere zin op spanning wordt gebracht. De jongeren van nu, waaronder ikzelf, zullen in de toekomst leidinggeven aan de kerk en daarom is het belangrijk hen nu al in te wijden in deze gemeenschap en hen daarin toe te rusten.

Daarnaast wil ik met dit onderzoek een concrete bijdrage leveren aan de blijvende ontwikkeling van visie en beleid bij het IZB Dabarwerk. Dit onderzoek is in oktober 2020 begonnen in een gesprek tussen mij en Agnes van Haaften, algemeen coördinator IZB Dabar. In dit gesprek gaf zij aan dat zij zoeken naar een manier om Dabar relevant te laten zijn voor de dagelijkse praktijk van jongeren. Vanuit dat gesprek is mijn zoektocht naar een integratie van de theologie van evangelisatie zoals deze zich bij Dabar uit in het dagelijks leven begonnen. Met dit onderzoek wil ik een voorstel doen aan Dabar op welke thema's zij het beste aanknopingspunten kunnen zoeken voor de te (door)ontwikkelen visie en beleid.

Hoofdstuk 2: IZB Dabar en evangelisatie

2.1 Inleiding

In dit onderzoek geef ik een antwoord op de vraag hoe de theologie van evangelisatie van de Dabar kan bijdragen aan de toerusting van jongeren in hun kunnen spreken over het geloof. Om die vraag te kunnen beantwoorden geef ik eerst een uitwerking van de context van het Dabarwerk. Dabarwerk wordt georganiseerd door de IZB, vereniging voor zending in Nederland. In de eerste plaats bespreek ik het werk van de IZB en daarna leg ik de focus op het Dabarwerk binnen de IZB. Vervolgens bespreek ik de theologie van evangelisatie zoals deze functioneert bij Dabar. In dit hoofdstuk gebruik ik literatuur, data uit gesprekken met betrokkenen en mijn eigen ervaring met het Dabarwerk.

2.2 Context van Dabar

2.2.1 IZB

Dabar wordt georganiseerd door de IZB, Vereniging voor zending in Nederland. De IZB is op 27 november 1935 opgericht in Utrecht met als doel de inwendige zending in Nederland te bevorderen, toentertijd in overeenstemming met de belijdenis van de Nederlands Hervormde Kerk. Sinds 2004 stelt de IZB zich dienstbaar op voor heel de PKN (IZB 2019, 2). De oprichting in 1935 mag bijzonder genoemd worden, omdat er tot die tijd in de hervormd-gereformeerde kringen voornamelijk aandacht was voor zending overzee omdat daar de ongelovigen woonden. Met de oprichting van de IZB werd meer aandacht gevraagd voor de groeiende ontkerkelijking van Nederland (Van Lieburg 2012, 351), met name gericht op “vrijzinnige provincies” (Hoekman 2010). Na de Tweede Wereldoorlog kwam er meer aandacht voor secularisatie in de grote steden. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat de secularisatie na de oorlog grote stappen zetten, wat erin resulteerde dat de IZB niet alleen moest kijken naar randkerkelijken, maar naar de gehele Nederlandse bevolking (Kerkredactie, IZB besluit tot naamswijziging 2006).

Een grondig historisch-theologisch onderzoek naar de geschiedenis en de ontwikkeling van de theologische opvattingen van de IZB is naar mijn weten tot op heden niet uitgevoerd. Ook op de website van de IZB wordt nauwelijks tot niets vermeld over de eigen geschiedenis. Op mijn vraag naar een mogelijke verklaring hiervoor is vooralsnog niet gereageerd.

De IZB is als organisatie geworteld in het gereformeerde belijden, wat volgens hen betekent dat

God begint waar wij zijn; het gezag van het Woord van God; de unieke betekenis van Jezus Christus die voor ons gestorven is en opgestaan; het persoonlijke karakter van het geloof; de verzoenende en vernieuwende kracht van de genade

van God; het delen in de kracht van Heilige Geest; de fundamentele betekenis van de kerk in het reddende handelen van God (IZB 2018, 9).

De IZB heeft als doel om gemeenten en gemeenteleden te stimuleren en toe te rusten tot het delen van het evangelie met mensen die Christus nog niet kennen (IZB 2018, 16). De focus ligt daarbij niet op een werkgroep of een commissie, maar op heel de gemeente. De missionaire roeping raakt volgens de IZB aan het hart van de gemeente en aan alle aspecten van gemeente-zijn: de eredienst en de prediking, het pastoraat, het kring- en jeugdwerk (IZB 2018, 17). Deze visie is ook verwerkt in de naamgeving, waarbij bewust gekozen is voor het woord 'zending', in plaats van 'evangelisatie'. Dit omdat evangelisatie de connotatie heeft van het geloofsgesprek, terwijl zending een breedte van onderwijs, vorming en toerusting omvat (Kerkredactie 2006). Om heel de gemeente te kunnen bereiken zijn er binnen de organisatie van de IZB vier programmalijnen: *Areopagus*, *Dabar*, *Focus* en *Impact*. Voordat ik de theologie van evangelisatie bij Dabar verder uitwerk, zal ik eerst een beschrijving geven van het werk van de andere drie programma's. Deze bespreking is alfabetisch.

2.2.1.1 Areopagus

Het programmaonderdeel Areopagus richt zich voornamelijk op de toerusting van predikanten. Hierbij ligt de focus op toerusting voor contextuele en missionaire prediking. Twee kernbegrippen voor de visie van Areopagus zijn (1) **een missionaire homiletiek**, op basis van (2) **een relationele hermeneutiek**. Het eerste betekent dat er voor de prediking geleerd wordt van hedendaagse homiletische inzichten, maar dat deze wel kritisch in gesprek worden gebracht vanuit de gereformeerde traditie (IZB sd). Het tweede betekent dat de Bijbel wordt gelezen

vanuit en met het oog op de relatie die God begonnen is met zijn mensen en waarvan Hij hoopt dat die in wederkerigheid onderhouden zal worden (Dekker 2011, 118).

Door middel van cursussen en publicaties wil de IZB predikanten toerusten voor deze manier van prediking om hen daarmee te helpen het evangelie te brengen bij mensen die Christus nog niet kennen.

2.2.1.2 Focus

Het programmaonderdeel Focus richt zich op het ondersteunen van gemeentes bij hun missionaire roeping. Bij de Focustrajecten wordt er bewust voor gekozen om zich niet te richten op het organiseren van bijzondere acties en activiteiten, maar om te zoeken naar de manier waarop de gemeenteleden zelf leven met God, in navolging van Christus van dag tot dag (IZB sd). Vanuit de eigen omgang met God van de gemeenteleden wil de IZB hen toerusten om het geloof te delen met anderen en op een geloofwaardige wijze het evangelie door te geven. Het Focustraject is volgens de IZB geen methode,

strategie of programma, maar een geestelijk proces van bezinning, verdieping en verandering (IZB sd). Daarbij wil de IZB waken voor pragmatisme en activisme door zich ten alle tijden afhankelijk te weten van Gods genade en ontferming. De primaire aandacht van het traject ligt daarmee niet op de mensen die het evangelie nog niet kennen, maar op de omgang met God van de gemeenteleden zelf.

2.2.1.3 Impact

Het programmaonderdeel Impact richt zich op het opzetten, begeleiden en ondersteunen van pioniersplekken. De gedachte achter pionieren is voor de IZB een reactie op ontwikkelingen in de samenleving. In de huidige samenleving hebben steeds minder mensen een band met de kerk. Ook is voor veel Nederlanders het christelijk geloof ver verwijderd van hun eigen leefwereld. Vanuit het verlangen om mensen in aanraking te brengen met het Evangelie van Jezus Christus, zoekt de IZB nieuwe wegen. Een van deze wegen is de kerk en het christelijk geloof naar de mensen toe te brengen, in plaats van dat de mensen naar de kerk komen. Via pioniersplekken wordt er gezocht “naar manieren om een context te dienen en mensen de kans te geven om te onderzoeken en ondervinden wat het betekent om Jezus te volgen.” (IZB sd).

2.3 Dabar

Met het programmaonderdeel Dabar richt de IZB zich in het bijzonder op de toerusting van jongeren. De IZB is allereerst een missionaire organisatie en geen jongerenorganisatie, daarom werkt zij op dit punt regelmatig samen met de HGJB (IZB 2018, 20). Deze vereniging richt zich speciaal op de jeugd binnen de Protestantse Kerk in Nederland en staat zelf in de hervormd-gereformeerde traditie (HGJB sd).

2.3.1 Historie

In 1963 oppert een groep jongeren het idee om te evangeliseren op een camping tijdens een bijeenkomst van de HGJB. Dit initiatief kwam naast jongeren, ook vanuit een aantal predikanten die zich verwant weten met de Gereformeerde Bond en meer aandacht wilden voor het oecumenisch karakter van de kerk (Van Lieburg 2012, 329). Veel jongeren werden enthousiast van deze nieuwe beweging, doordat het

Hen [sic] in de roerige jaren zestig, waarin het wel en wee van de Derde Wereld sterk in de belangstelling stond, een eigen bedding voor gelovige betrokkenheid en actiebereidheid [gaf] (Van Lieburg 2012, 330).

Men wilde niet langer alleen woordelijk het geloof delen, maar dit ook in het handelen uitdragen (Van Lieburg 2012, 353). Diezelfde zomer worden in Elburg de eerste activiteiten georganiseerd met een vorm die doet denken aan de huidige opzet van Dabar, deze beweging kreeg ook de naam Dabar.

Hoewel alle betrokkenen een band hadden met de HGJB en ervan uit zowel de HGJB als de IZB praktische hulp kwam, was er formeel geen relatie met de nieuwe jongerenbeweging. Hoewel de beweging Dabar meer omvatte dan campingwerk, is dat onderdeel het meest opvallende gebleken en gebleven. De IZB en HGJB kenden samen het verlangen om de combinatie van jeugd en evangelisatie te centraliseren en daarmee te professionaliseren, waardoor in 1975 jeugd-evangelisatiecentrum 'De Windroos' wordt opgericht (Van Lieburg 2012, 354-356). De Windroos heeft als doel om het toerustingswerk voor evangelisatie te verzorgen binnen gereformeerde-bondsgemeenten (Kerkredactie 2007). In 1995 worden de taken van De Windroos verdeeld onder de HGJB en de IZB, waarbij de IZB de evangeliserende activiteiten op zich neemt. In 2008 komt Dabar kort onder verantwoording van de HGJB, maar in 2012 keert het opnieuw terug bij de IZB. In de volgende paragraaf bespreek ik de situatie van Dabar anno 2021.

2.3.2 Het concept van Dabar

Dabar zendt christelijke jongeren uit om het geloof in Jezus Christus voor te leven en uit te dragen aan de campinggasten in Nederland en rust christelijke jongeren toe tot een missionaire levensstijl (IZB sd). De gedachte van Dabar is dat een camping in feite een kleine samenleving vormt, waar verschillende mensen elkaar ontmoeten. In zo'n samenleving mag de kerk volgens Dabar niet ontbreken.

Juist in de vakantieperiode, als mensen even wat afstand nemen van de dagelijkse beslommeringen, is er tijd om na te denken over het leven – de momenten van vreugde en verdriet – en kunnen zingevingsvragen naar boven komen. De praktijk leert dat campinggasten makkelijk hun hart luchten bij Dabarteamleden of een campingpastor vanwege de betrekkelijke anonimiteit van het tijdelijke verblijf op de camping (IZB sd).

Dabar zendt de jongeren uit in teams om op de camping een of twee weken aanwezig te zijn. De teams houden zich in die periode bezig met het organiseren van verschillende activiteiten. Veel van deze activiteiten zijn gericht op kinderen en jongeren, maar ook voor volwassenen worden er activiteiten georganiseerd. De verdeling van de aandacht zal per camping verschillen. Het idee is dat door de activiteiten er contact gelegd kan worden met de campinggasten en dat er vanuit deze contacten gesprekken over het geloof kunnen ontstaan. In 2020 startte Dabar met een pilot in de stad Rotterdam, om niet alleen campinggasten te bereiken maar ook gezinnen die niet op vakantie zijn. Hierbij werkt Dabar samen met een lokaal diaconaal centrum. De komende jaren wil Dabar deze opzet verder uitbreiden (Van Haaften 2021).

Op sommige campings wordt vanuit Dabar ook een campingpastor uitgezonden, om de jongeren te ondersteunen in het leggen van contact met de volwassen campinggasten. Dit ondersteunen kan

enerzijds zijn in samenwerking met de jongeren, of als het overnemen van de taak van het contact leggen met volwassen campinggasten. Dabar kent in zekere zin twee doelgroepen: in de eerste plaats de jongeren die als vrijwilliger het Dabarwerk op de campings doen en ten tweede de campinggasten die bereikt worden door het Dabarwerk.

2.3.3 Doelgroep 1: de jongeren

Van de jongeren die meewerken aan het Dabarwerk wordt verwacht dat zij in de leeftijd van 18 tot en met 25 jaar zijn. In sommige gevallen mogen 17-jarigen ook participeren. Deelnemers ouder dan 25 worden door Dabar niet meer als jongere gezien, maar soms passen oudere deelnemers wel bij het team. Daarom hanteert Dabar de leeftijd van 30 jaar als grens, om daarmee evenwichtigheid in de teams te waarborgen. Dabar moedigt jongeren aan om zich aan te melden samen met vrienden of bekenden (IZB sd). Jongeren kunnen zich echter ook individueel opgeven. Dabar probeert bij het indelen van de teams rekening te houden met jongeren die zich individueel aanmelden, dat zij niet bij een bestaande vriendenclub worden geplaatst.

Dabar werft deelnemers door middel van mailingen, social media en met stands op evenementen. Ook de CHE is een belangrijke bron van deelnemers. Vanwege de identiteit van de school en de studenten daar, is er ruimte om daar promotiewerk te doen. Deelnemers worden toegerust tijdens het zogenaamde Dabar Ontmoetingsweekend. Hierbij wordt gewerkt aan teambuilding, toerusting en toewijding (Van Haaften 2021).

Hoewel de IZB werkt binnen de Protestantse Kerk in Nederland, zijn de jongeren die deelnemen niet allemaal afkomstig uit de PKN. De kerkelijke achtergrond is voor Dabar niet belangrijk, maar wel verwacht Dabar dat de deelnemers het verlangen hebben om het geloof uit te dragen. De precieze invulling van 'het geloof uitdragen' laat Dabar in het midden, omdat zij van mening is dat dit voor iedereen anders werkt.

Doordat het Dabarwerk in de zomervakantie plaatsvindt, heeft de meerderheid van de deelnemers een Hbo- of Wo opleiding. In een gesprek met de organisatie bleek dat jongeren met een Mbo-opleiding kunnen minder makkelijk vrij krijgen in de betreffende periode en melden zich minder makkelijk aan. Daarnaast is het voor de IZB merkbaar dat de CHE een belangrijke wervingsplaats is. Veel deelnemers studeren op deze hogeschool. In 2019 namen 124 mannen en 216 vrouwen deel aan het Dabarwerk (IZB 2019, 25). Deze verhouding tussen mannen en vrouwen is over de meeste jaren vergelijkbaar.

Een van de doelen van Dabar is het toerusten van jongeren om het evangelie van Jezus Christus te delen. In het Dabarwerk gebeurt dit concreet doordat de jongeren kunnen 'oefenen' in getuige zijn en zo hun talenten kunnen ontdekken en hun vaardigheden op dit punt kunnen uitbreiden (IZB sd).

2.3.4 Doelgroep 2: de campinggasten

Het tweede doel van Dabar is het evangelie van Jezus Christus bij de campinggasten brengen. Bij het ontstaan van Dabar werd ingespeeld op de explosieve groei van vakantietoerisme als gevolg van de naoorlogse welvaartsmaatschappij (Van Lieburg 2012, 368). Sinds de Tweede Wereldoorlog trekken meer mensen naar de camping, maar al na enkele jaren ontdekt men dat de kampeerders in Nederland voornamelijk bestaan uit gezinnen met jonge kinderen, mensen uit de lage sociale klasse of lager opgeleiden (Zonneveld 1988, 7). Van de 8,8 miljoen vakanties die in 2019 in eigen land tijdens het zomerseizoen plaatsvonden, waren dat 1,8 miljoen vakanties op een camping (CBS 2020). Dit betekent dat een minderheid van de Nederlandse bevolking zijn of haar vakantie doorbrengt op een camping. De hogere sociale klassen trekken eerder naar het buitenland of zoeken in Nederland een huisje. Een eerder onderzoek ontdekte dat men incidenteel ook kan stuiten op campings waar voornamelijk hoger opgeleiden aanwezig zijn (Kerstens 1968, 24). Dit wordt mede bepaald door de ligging en voorzieningen op de camping, maar tegelijkertijd heeft het ook te maken met aantrekkingskracht van sociale homogeniteit, waarbij een camping met lager opgeleiden andere lager opgeleiden aantrekt, en vice versa. Dit is ook terug te zien in de verschillende soorten campings waar Dabar aanwezig is.

Dabar onderscheidt de soorten campings waar zij aanwezig zijn in drie categorieën:

Type A: Campings met weinig tot geen christenen en campings met Dabarwerk op aparte locatie;

Type B: Campings met redelijk wat christenen;

Type C: Campings met merkbaar veel sociale problemen, de zgn. volkscampings (Van Haaften 2021).

De missie van het Dabarwerk komt het beste tot zijn recht op type C, omdat daar geen geld is voor professioneel animatiewerk en de Dabarteams een wezenlijk verschil kunnen maken in de sfeer op de camping. Dabar constateert dat de laatste jaren camping type A en B steeds meer afhaken op de aanwezigheid van Dabar (Van Haaften 2021).

De campinggasten zijn van alle leeftijden, maar het meeste Dabarwerk wordt gedaan onder kinderen. Veel teams organiseren tijdens de periode dat zij aanwezig zijn ook enkele activiteiten voor volwassenen, maar deze groep is vaak lastiger te bereiken. Voorbeelden van activiteiten voor de campinggasten zijn de kinderclub, een tieneruur en sportactiviteiten.

De campings waar Dabar aanwezig is in 2021 zijn verdeeld over het land, maar concentreren zich voornamelijk in Gelderland, Noord-Holland, Overijssel en Zuid-Holland. In Groningen en Zeeland is Dabar ook aanwezig, met name in de buurt van de kust.

Figuur 1. Dabar in Nederland, 2021. ©Bram Maarleveld

Het Dabarwerk kenmerkt zich door de combinatie van recreatie- en evangelisatiewerk. De vraag die op dit punt van het onderzoek open staat, is wat evangelisatie voor Dabar betekent? In de volgende paragraaf ga ik hier verder op in.

2.4 Theologie van evangelisatie bij Dabar

2.4.1 Woord en daad

De naam van Dabar laat zien dat het de bedoeling is dat tijdens het Dabarwerk het evangelie enerzijds gedeeld wordt door woorden, en anderzijds door daden. Dit kan door het vertellen van een Bijbelverhaal op de kinderclub, en door de manier waarop het team met campinggasten omgaat. Dabar verwijst naar het Hebreeuwse woord דבר wat in principe in het Nederlands ‘spreken’ betekent, maar de betekenis is in de vertaling dubieus en kent ook de connotatie van handelen (Brown, et al. 2012, 180a). Dabar veronderstelt dat het ‘woord en daad’ betekent en neemt die betekenis als uitgangspunt voor hun evangelisatiewerk (Dabar, IZB 2019, 6). Dit sluit aan bij de identiteitsbeschrijving van de IZB waar zij stelt dat zij als vereniging gemeentes en gemeenteleden wil ondersteunen in het gestalte geven aan het evangelie van Jezus Christus in de samenleving (IZB 2018, 9). Voor de IZB en voor Dabar in het bijzonder is het handelen een essentieel onderdeel van het delen van het evangelie. Het begrip ‘woord’ wordt in documenten van Dabar en op de website niet uitvoerig toegelicht. Wel is de verbondenheid met de gereformeerde traditie voor de IZB een belangrijke factor, een traditie waarin het Woord centraal staat (IZB sd). Daarnaast is ‘luisteren’ een centraal thema in het meerjarenbeleidsplan van de IZB (IZB 2018, 10). Hoewel niet expliciet door Dabar benoemd heeft dit

mijns inziens ook te maken met het begrip 'woord', maar gaat het hier om het spreken van de ander. Voor Dabar geldt dat het uitgangspunt is dat de jongeren het evangelie van Jezus Christus kunnen delen door enerzijds woorden, waarbij het zowel om het eigen spreken kan gaan als om het spreken van de ander. Anderzijds zijn het de daden van de jongeren die spreken, waarbij het handelen onderdeel is van het delen van het evangelie. Voor Dabar zijn deze twee begrippen niet los van elkaar te zien en sluiten beide begrippen elkaar niet uit.

2.4.2 Evangelisatie en recreatie

Naast de tweeslag 'woord en daad' is er nog een belangrijke tweeslag bij Dabar, namelijk die van 'evangelisatie en recreatie'. Opnieuw geldt dat deze twee woorden met elkaar verbonden zijn in de visie van Dabar.

Sport en spelactiviteiten moeten van goede kwaliteit zijn; het is het visitekaartje van Dabar en de campinggasten zijn het waard. Je mag daar zelf ook van genieten, zonder dat je krampachtig elke gelegenheid moet aangrijpen om over Jezus te praten (Dabar, IZB 2019, 8).

De recreatie is minstens zo belangrijk als de evangelisatie, zo niet belangrijker. De verbindende factor tussen deze twee begrippen is het ontwikkelen van een relatie. Door de recreatieve activiteiten ontstaat er ruimte om een relatie te ontwikkelen met de campinggasten. Dit biedt ruimte om met de campinggasten een geloofsgesprek aan te gaan, maar opnieuw geldt hier dat het handelen van de jongeren ook een vorm van evangelisatie kan zijn voor Dabar.

Door al deze activiteiten heen groeit je relatie met de campinggasten en zullen zij door jou heen God gaan zien (Dabar, IZB 2019, 8).

Om door de jongere heen God te kunnen ontdekken, zal er sprake moeten zijn van een relatie tussen God en de jongere. Opnieuw is het begrip 'relatie' hierin een belangrijke factor. Het gaat daarbij niet alleen om de relatie tussen de jongeren en de campinggasten, maar ook om de relatie tussen de jongeren en God. Daarbij komt ook de relatie tussen de jongeren onderling en de relatie tussen de jongeren als groep en God. Het functioneren van deze verschillende relaties zijn onderdeel van het delen van het evangelie van Jezus Christus.

2.4.3 Verborgene omgang

Een derde aspect van de theologie van IZB Dabar is de aandacht voor stille tijd en Bijbelstudie. Dit wordt in de gereformeerde traditie ook wel de verborgene omgang met God genoemd, vanwege de aandacht op de persoonlijke spiritualiteit die niet altijd zichtbaar is voor anderen. In het geval van Dabar gaat het enerzijds om de omgang met God door het individu en anderzijds om de omgang met

God door het team als geheel. Dit is echter een omgang die niet direct bedoeld is als zichtbaar teken voor de campinggasten. De reden dat Dabar aandacht besteed aan deze verborgen omgang, is dat het Dabarwerk ook betekenis heeft voor de jongeren die Dabar doen, de zogenaamde Dabaristen. Naast het delen van het evangelie is ook de groei in het geloof, de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemer en de missionaire bewustwording van de deelnemer een doel (Dabar, IZB 2019, 18). Om het handelen van de Dabarist een evangeliserende functie te kunnen laten hebben, is oprechtheid belangrijk. Als de deelnemer zelf geen of een verstoorde relatie met God heeft, is het lastig, zo niet onmogelijk, om in het handelen deze relatie met God uit te dragen. Daarom is het noodzakelijk dat het contact met God tijdens de Dabarperiode onderhouden wordt. Hierin speelt opnieuw de tweeslag woord en daad een rol, namelijk op die manier dat de jongere door Dabar wordt opgeroepen om dicht bij het Woord te blijven, zodat het handelen daar mede door bepaald wordt.

2.5 Conclusie

Het Dabarwerk is van de programmaonderdelen van de IZB, het programmaonderdeel dat zich het meeste richt op jongeren. Dabar heeft twee doelen: in de eerste plaats het delen van het evangelie van Jezus Christus onder campinggasten die Jezus niet kennen, en in de tweede plaats het toerusten van jongeren om getuige te zijn van Christus en hen helpen in het ontwikkelen van hun talenten en vaardigheden op het punt van evangeliseren.

Daarbij wordt verondersteld dat de camping een mini-samenleving vormt, zodat de jongeren worden toegerust voor hun taak in de samenleving. De vraag is of deze aanname terecht is, omdat niet de gehele samenleving vertegenwoordigd is op de camping. Met name op camping type C, waar Dabar naar eigen zeggen het meeste kan betekenen wordt vooral bezocht door mensen uit de lagere klassen van de samenleving. De Dabaristen vertegenwoordigen de kerk, die in de ogen van de campinggasten als hogere klasse beschouwd kan worden. Daardoor ontstaat een scheve verhouding tussen enerzijds de welvarende kerken die de lagere klasse op de camping komen helpen. Dit zullen campinggasten mogelijk negatief waarderen.

In afbeelding 1 wordt zichtbaar dat Dabar voornamelijk aanwezig is op de Biblebelt. Het zuiden van Nederland ontbreekt in deze mini-samenleving. Doordat er in 2020 gestart is met een pilot in de stad, laat Dabar zien dat zij verder willen kijken dan alleen campings. Echter, ook in deze stadswijken is niet de hele samenleving vertegenwoordigd, maar juist de lagere klassen zijn aanwezig. Het idee van een mini-samenleving lijkt dus ten onrechte te bestaan.

Evangelisatie is voor Dabar verbonden aan de tweeslag van 'woord en daad'. In de documentatie van Dabar zelf lijkt de nadruk te liggen op het handelen van de deelnemers. Mogelijk is dit een tegengeluid tegen te veel nadruk op het spreken over het geloof. Tegelijkertijd is het handelen van de deelnemers

een belangrijke manier om tot gesprek te komen met campinggasten. Het gesprek krijgt een belangrijke plek in het Dabarwerk, waardoor er alsnog veel aandacht ligt bij het woordelijk evangeliseren. De theorie lijkt een evenwichtige verhouding tussen beide begrippen te verantwoorden.

Dabar richt zich niet alleen op de niet-gelovige die het evangelie nog moet horen, maar ook op de jongeren die meedoen aan Dabar. Dabar wil bijdragen aan de ontwikkeling van hun relatie met God. Dabar is zich ervan bewust dat deze relatie met God voor elke jongere anders kan zijn. Dit terwijl de IZB zich verwant weet met het gereformeerd belijden, waar stevige kaders zijn voor omgang met God.

Ik vraag mij af of niet alleen deze relatie anders is, maar ook het beeld dat de jongere heeft van het werk op de camping en de verwachtingen vanuit de organisatie van Dabar. Hebben de jongeren die meedoen aan Dabar dezelfde ideeën van wat evangelisatie is als Dabar zelf? In het volgende hoofdstuk zal ik dit bespreken.

Hoofdstuk 3: Jongeren, evangelisatie en Dabar: empirisch onderzoek

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik de methode van mijn empirisch onderzoek, waaronder de selectiecriteria en de wijze waarop ik de respondenten geselecteerd heb. Daarnaast beschrijf ik de respondenten en geef ik een samenvatting van de interviews. Daarmee schets ik een beeld van hoe de jongeren zelf denken over het kunnen spreken over het geloof in zowel de context van hun eigen gemeente als daarbuiten en op welke wijze Dabar in dit proces invloed heeft gehad.

In mei 2021 heb ik zes semi-structured interviews (voortaan: SSI), gemaakt met jongeren over hun ervaring met het Dabarwerk, hun eigen context en hun ideeën over evangelisatie. Hierbij heb ik van tevoren de thema's geformuleerd waar ik over gesproken wil hebben, daarbij heb ik ook enkele vragen van tevoren geformuleerd, maar zit ik niet vast aan deze vragen.¹ De antwoorden van de respondenten zijn leidend voor het verdere verloop van het gesprek, waarbij ik mijn thema's en hoofdvraag in de gaten houd (Adams 2015, 496). De respondenten heb ik individueel geïnterviewd, wat als voornaamste voordeel heeft dat zij hun eigen mening kunnen geven, zonder daarbij rekening te houden met anderen (Adams 2015, 494). Dit is een voordeel omdat dit onderzoek wil laten zien wat de jongeren zelf denken en vinden van Dabar, hun dagelijkse context en evangelisatie. Vanwege de situatie rondom Covid-19 hebben de meeste interviews digitaal plaatsgevonden, op één interview na. Het nadeel van SSI is dat slechts een beperkt aantal mensen data genereren, waardoor het mogelijk is dat mijn onderzoek niet representatief is. Om de respondenten een representatieve groep te laten vormen, heb ik in overleg met de coördinator van IZB Dabar profielen opgesteld waarmee de representativiteit wordt gewaarborgd. Hierbij golden onder andere geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, aantal jaren ervaring en het type camping waar men ervaring had als criteria. Drie respondenten heb ik gevonden door middel van een oproep onder Dabaristen via de IZB, drie respondenten komen via mijn eigen netwerk. Twee respondenten bleken uit dezelfde kerk afkomstig te zijn en op dezelfde camping Dabar gedaan te hebben. Voor mijn onderzoek is dit niet problematisch, omdat ik hiermee een beeld kan krijgen van de overeenkomsten en verschillen in hun perceptie.

Nadat de respondenten aangaven bereid te zijn mee te werken, heb ik hen ingelicht over de procedure door middel van een informatiebrief.² Hierin beloof ik ook anonimiteit te waarborgen, wat betekent dat de transcripties van de interviews niet als appendix beschikbaar zijn. De transcripties worden bewaard in het archief van de PThU, volgens de richtlijnen van het Datamanagementplan van de

¹ De door mij geformuleerde vragen zijn beschikbaar in Appendix I.

² Deze informatiebrief is beschikbaar in Appendix II.

PThU.³ De respondenten zijn nadrukkelijk gevraagd van tevoren de informatiebrief goed door te lezen en via een toestemmingsformulier hun schriftelijke toestemming te geven.⁴ De respondenten kunnen hun deelname ook na het interview intrekken, tot het moment dat dit onderzoek gepubliceerd wordt.

Vanwege mijn eigen ervaring met Dabar was het interessant om anderen te horen spreken over hun ervaringen. In een groot deel van ervaringen van de respondenten kon ik mij herkennen, maar sommige punten was er sprake van vervreemding. De interviews deden mij beseffen dat ik vanuit mijn opleiding als theoloog het Dabarwerk op een andere manier benader dan niet-theologen dat doen. De reflectie op missie en de theologische consequenties van het Dabarwerk zijn bij niet-theologen minder of op een andere manier aanwezig. Als onderzoeker merkte ik dat ik sommige zaken in de gesprekken over Dabar als vanzelfsprekend aannam, terwijl dit niet altijd het geval is. Bij de eerdere interviews vergat ik in sommige gevallen door te vragen, iets wat ik in de latere interviews mijns inziens beter heb opgepakt.

3.2 Interviews

In dit onderdeel van mijn onderzoek beschrijf ik de respondenten en geef ik een samenvatting van elk interview. In de samenvattingen geef ik het perspectief van de respondenten weer.

3.2.1 Interview X1

Respondent X1 woont in een middelgroot dorp, is 23 jaar en volgt een Hbo-opleiding. Enkele jaren geleden is zij door haar vriendengroep bij Dabar terechtgekomen. Zonder haar vrienden had zij zich niet aangemeld, maar zij voelde zich ook “geroepen om Gods licht te laten zien.” Dabar betekent voor haar “een stukje hoop brengen, waar hoop is weggezakt.” Dit doet zij door tijdens animatiewerk te evangeliseren. Het bijzondere aan Dabar is dat je in de alledaagse persoonlijke leefwereld van onbekenden stapt. Dabar is “een stap uit de eigen comfortzone,” maar toch ervaart X1 ruimte om zichzelf te zijn. X1 geeft aan dat campinggasten een bepaalde rust in haar zien, die zij bij zichzelf niet herkent. Juist haar uitstraling levert gesprekken over het geloof op, daarin ervaart X1 “een knipoog van God.” Hoewel zij onderdeel wordt van de camping, vormt zij ook een contrast met de mensen daar. Dit levert soms confrontaties op, maar vaak opening voor gesprekken.

X1 ziet een goede intentie bij de IZB voor toerusting, maar ervaart het “als irrelevant voor de camping” waar zij zelf Dabar doet. “De toerusting en materialen vanuit de IZB veronderstellen een bepaalde interesse in het christendom,” die X1 niet terugziet bij de campinggasten op camping type C. Contact leggen met kinderen gaat daar eenvoudig, maar met tieners en jongeren gaat het moeizaam. Van hen kant ontbreekt de interesse. De ontmoetingen met tieners en jongeren die zij heeft, vinden

³ Het format van het Datamanagementplan is beschikbaar in Appendix IV.

⁴ Een voorbeeld van dit toestemmingsformulier is beschikbaar in Appendix III.

voornamelijk plaats bij het zwembad of in de snackbar. In de ontmoetingen worden regelmatig vragen over het geloof gesteld. In het dagelijks leven heeft X1 voornamelijk christelijke vrienden. Met niet-christelijke vrienden spreekt zij soms over het geloof, maar “dit is geen doel.”

X1 is lid van een kerk waar veel actieve leden zijn, maar ervaart een contrast ten opzichte van de kerkenraad die naar haar idee “niet aanvoelt wat er speelt onder de leden.” X1 ervaart vanuit de kerkenraad vooral interesse in “hoe jongeren bij de kerk gehouden kunnen worden, maar geen interesse in het welzijn van jongeren.” Op Dabar ervaart zij juist interesse in het welzijn en is het ledenaantal van de kerk geen onderdeel van haar agenda. X1 heeft vanuit haar kerkenraad geen toerusting voor evangelisatie ervaren, wel zijn er vanuit gemeenteleden initiatieven geweest. Zij is van mening dat de kerk meer naar buiten gericht moet zijn, zonder buiten naar binnen te willen halen. Het is voor haar een reden om ook andere kerken te bezoeken.

Voor X1 betekent evangelisatie laten zien waar zij van overtuigd is, in haar geval het geloof. Dit laten zien vindt plaats door haar spreken en haar houding. Op Dabar betekent dit dat zij laat zien “dat er iemand is die omkijkt naar de campinggasten en geïnteresseerd is in hen.” Dabar maakt X1 bewust van haar houding betreffende evangelisatie in het dagelijks leven, waarbij dit juist kan “door kleinere dingen in het leven zoals boodschappen doen of iemand groeten.” Op Dabar ziet zij een overeenkomst met het leven van Jezus. Zoals Hij als God onder de mensen kwam en zich niet afzonderde, “zo kom je als christen op Dabar dicht bij mensen die niet geloven zonder je af te zonderen.”

X1 denkt dat de organisatie Dabar verwacht dat zij “directer op campingmensen afstapt om over het geloof te praten.” Dit idee komt voort uit de toerustingsweken, waarin er “veel nadruk ligt op het geloofsgesprek.” X1 vindt de omgang met campinggasten belangrijker en verwacht dat de organisatie haar hierin zou volgen. X1 zou graag meer handvaten krijgen om het Dabarwerk toe te passen in haar dagelijks leven.

3.2.2 Interview X2

Respondent X2 is 19 jaar oud, werkt momenteel omdat hij gestopt is met zijn opleiding en deed vorig jaar voor het eerst Dabarwerk. Hij werd hiervoor gevraagd door een vriendengroep van de kerk. Hij kende al verhalen over Dabar van andere jongeren uit de kerk en zijn eigen broer. Hij had al interesse, maar zou zich niet zelf aangemeld hebben. “De combinatie van sport en spel enerzijds en evangelisatie anderzijds” maakt hem enthousiast. Hij vindt evangeliseren “een christenplicht” en Dabar geeft hem de kans om dit “met vrienden te doen onder zijn eigen leeftijdsgenoten.”

Evangeliseren betekent voor X2 dat hij “open kan zijn over zijn geloof. “Hiervoor hoef je niet naar een ver land, maar het kan door naastenliefde in je eigen omgeving.” Je eigen gedrag is hierin belangrijk,

bijvoorbeeld bij “alcoholgebruik en in het verkeer.” “In zowel grote als kleine dingen kun je Gods liefde laten zien.”

De kerk waar X2 lid is ervaart hij als “een grote en betrokken gemeente” waarbij hij zelf vooral actief is bij de jeugd. Vanuit de jeugdgroep gaan al vele jaren jongeren naar dezelfde camping voor Dabarwerk. Toch is er naar zijn ervaring “in de kerk zelf weinig aandacht voor Dabar, naast de voorbede.” Komend jaar is Dabar het diaconale doel, waardoor hij ruimte krijgt om aan de gemeente meer te vertellen over het Dabarwerk.

Op de jeugdvereniging heeft X2 “over zijn geloof leren praten met medechristenen, dit is naar zijn idee een belangrijk thema op JV. Hij vindt het goed dat hierin geoefend wordt, omdat het je “als gelovige helpt om stevig in je schoenen te staan.” Op Dabar heeft hij geleerd te spreken met niet-gelovigen. In zijn voetbalteam en op school ontmoet hij niet-gelovigen. Daarmee spreekt hij over het geloof als zij vragen stellen over thema’s als drankgebruik en seks voor het huwelijk. Op Dabar zelf sprak hij weinig mensen over het geloof, maar zag dit wel bij teamgenoten en hij hoopt dit komend jaar zelf ook op te pakken. Hij zou dan graag spreken over “Jezus en zijn verlossende werk, en over het feit dat christenen niet heel anders zijn dan anderen.”

X2 deed Dabarwerk op camping type C en verbaasde zich over “de openheid waarmee hij werd ontvangen.” Hij denkt dat de mensen hem verwelkomden omdat zij “positieve ervaringen hebben met Dabarteams.” Een belangrijk onderdeel van zijn Dabarwerk vindt X2 de avondsluiting, waar teamleden iets delen over hun geloof. Hij vond dit spannend omdat hij niet wist hoe de campinggasten zouden reageren. Tijdens het Dabarwerk heeft hij geleerd om het evangeliseren “in Gods handen te leggen.” Van de toerusting is X2 weinig bijgebleven, maar met zijn team heeft hij van tevoren uitgebreid gesproken en gebeden. Dit is wat hem betreft voldoende.

Dabar is voor X2 een “bepalende factor van zijn geloofsleven.” Door Dabar is hij “het geloof persoonlijk gaan ervaren” en heeft hij onder andere ontdekt “hoe de heilige Geest en gebedsverhoring werken.” Zijn verlangen voor het Dabarwerk is dat er “mensen tot bekering komen, maar het is geen eis om het Dabarwerk geslaagd te laten zijn.” X2 denkt dat de organisatie Dabar van hem verwacht dat hij “grote dingen doet, bijvoorbeeld veel serieuze gesprekken voeren met campinggasten.” Hij vindt het lastig om een onderscheid te maken tussen grote en kleine dingen in evangelisatie. X2 zou in zijn kerk meer aandacht voor evangelisatie in kleine dingen willen zien en niet alleen aandacht voor “GZB-projecten waarbij mensen naar het buitenland gaan.” Het zou hem tof lijken om een project als Dabar geïntegreerd te zien worden in de context van zijn eigen dorp, maar hoe dat eruit zou zien weet hij niet.

3.2.3 Interview X3

Respondent X3 is 20 jaar oud, volgt een Hbo-opleiding en heeft op verschillende campings Dabar gedaan waaronder type A en C. Zij is ook betrokken geweest bij de pilot in de stad. Zij werd haar eerste jaar gevraagd door een vriendin die samen met haar nichtje ging. X3 kende Dabar voor dat moment niet, maar “na verhalen van anderen en een blik op de website leek het haar goed om mee te gaan.” De combinatie van recreatiewerk en evangelisatie sprak aan, omdat ze daarmee “een leuke tijd kon hebben met een serieuze invulling.” De eerste ervaring was op een type A camping en hoewel ze “graag nog eens Dabar wilde doen,” zocht ze daarbij naar een type C camping.

Op een type C camping ontdekte ze dat het “lastiger was om over het geloof te praten”, maar dat ze daarmee wel “meer bezig was met evangelisatie.” Haar ervaring in de stad was opnieuw anders, doordat er aansluiting was bij een diaconale organisatie. X3 had na afloop het idee dat “die organisatie “huiverig was om te veel over het geloof te praten, waardoor “de focus kwam te liggen op activiteiten.” X3 hoopt “komend jaar meer over het geloof te kunnen spreken.” Daarmee hoeven de mensen niet tot geloof te komen, maar X3 vindt het wel belangrijk dat zij “de ruimte krijgt om te delen wie God voor haar is en voor de anderen wil zijn.” Zij ervaart het als een opdracht uit de Bijbel om over Gods koninkrijk te vertellen.

Dabarwerk heeft ervoor gezorgd dat X3 gegroeid is in haar geloof, door enerzijds met medegelovigen in haar team te spreken, anderzijds door met niet-gelovigen op de camping te spreken. Dabarwerk is voor X3 iets wat je samendoet. Evangeliseren op Dabar is voor X3 “in je houding laten zien dat je christen bent.” De omgang met elkaar vormt een contrast ten opzichte van hoe de campinggasten met elkaar omgaan. X3 hoopt dat mensen na afloop “de uitstraling en de omgang met elkaar onthouden, zodat zij daar later aan kunnen denken en in verband kunnen brengen met het christelijk geloof.” Tijdens Dabar in de stad heeft zij weinig tot geen jongeren gesproken, maar vooral kinderen en soms hun ouders.

De toerusting heeft X3 met name het eerste jaar als “zeer nuttig” ervaren, omdat haar volledige team nieuw was. De jaren erna had X3 het idee dat er weinig veranderd was, dus was “vooral de kennismaking tijdens het toerustingsweekend nuttig.” Voor de pilot in de stad kreeg ze een aparte toerusting.

X3 heeft zich recent laten overschrijven naar een andere kerk, omdat in haar vorige kerk “te veel nadruk lag op uiterlijk en gedrag van anderen.” Zij miste “het verkondigen van hoop.” In haar nieuwe kerk ervaart zij “ruimte om vragen te stellen en te kunnen spreken over haar persoonlijk geloof,” deze ruimte ontbrak in haar vorige kerk. Vanuit haar vorige kerk was er geen interesse in Dabar, over haar nieuwe kerk kan zij dat nog niet zeggen. Als er in haar kerk gesproken werd over evangelisatie, ging

dat over mensen in Afrika. X3 woont in een christelijk dorp, waar zij weinig tot geen niet-gelovigen tegenkomt. Dabar is voor haar een compleet andere ervaring dan het dagelijks leven.

Dankzij Dabar weet X3 dat evangelisatie “in de kleine dingen zit en dat het voor iedereen is.” X3 hoopt dat Dabar meer projecten in steden opzet, maar ook dat “de campings niet vergeten worden.” Zij denkt dat op campings meer potentieel voor ontmoeting ligt. “In die ontmoeting kan je door gesprekken, maar ook door je houding laten zien wie God is.”

3.2.4 Interview X4

Respondent X4 is 23 jaar, heeft enkele jaren geleden haar Mbo-opleiding afgerond en werkt nu in de zorg. Als kind stond zij met haar ouders op een camping waar een Dabarteam aanwezig was, waardoor zij 6 jaar geleden besloot zich aan te melden. Zelf gelovig opgevoed zag zij bij de Dabarteam “bewogenheid en de liefde van Jezus voor mensen,” wat haar enthousiast maakte. Haar eerste eigen Dabarervaring was een camping type C, wat zij als heftig heeft ervaren. De jaren erna is X4 vooral naar campings type A gegaan.

Bij Dabar denkt X4 allereerst aan “de herinneringen van haar jeugd, maar ook aan “intensieve Bijbelstudies” die zij zelf tijdens Dabar heeft gehouden. Hierdoor heeft zij “de kracht van gebed kunnen ontdekken,” zeker als dat gebed in groepsverband plaatsvindt. Een belangrijk onderdeel van het Dabarwerk is er zijn voor campinggasten. “Informeren naar hoe het met mensen gaat en wat je voor hen kan doen” vindt X4 een daad van evangeliseren. Na afloop van een periode ervaart X4 “dankbaarheid en een gevoel van zingeving.”

X4 heeft ervaren dat campinggasten het fijn vinden als er voor hen gebeden wordt. Campinggasten zijn over het algemeen geïnteresseerd in het geloof en vragen zo’n twee á drie keer per jaar naar “het lijden in de wereld.” Dit terugkerend thema vindt X4 lastig om te bespreken met campinggasten, maar zij is het ondertussen gewend. Ook in haar werk komen dergelijke thema’s ter sprake, maar ook euthanasie en abortus komen ter sprake. X4 ervaart het spreken hierover als pittig en doet het liever niet. Spreken over het geloof is voor X4 iets wat God in haar doet, waardoor zij “het vertrouwen ontvangt om te spreken.” Dit is iets wat zij leerde tijdens Dabar. Toch vindt zij dit op haar werk moeilijker, omdat zij dagelijks moet samenwerken met de mensen die zij spreekt.” Als zij zich beledigd zouden voelen, zou dat invloed kunnen hebben op de samenwerking.”

Wat betreft de toerusting heeft X4 voornamelijk hulp ervaren uit de inhoudelijke toerusting. De praktische workshops vond zij nuttig voor nieuwelingen. De diensten en Bijbelstudies van de afgelopen jaren staan haar nog steeds bij.

X4 is betrokken bij de gemeente in haar stad en ervaart ook betrokkenheid op haar Dabarwerk. Zij ziet jongeren die geen belijdenis doen “buiten de boot vallen” en zou graag meer aandacht zien voor jongeren die lijken af te haken. Zelf voelt zij zich thuis in de gemeente, omdat zij “zich gezien voelt.” X4 ziet dat er in haar gemeente veel aandacht is voor evangelisatie, maar vraagt zich af of de kerk zich niet meer bezig moet houden met het welzijn van “de eigen jongeren die afhaken.” Ook zijn er wel evangelisatieprojecten, maar is er nauwelijks toerusting hiervoor. De kerk zou hiervan kunnen leren van Dabar.

Evangelisatie is voor X4 “de liefde van Jezus doorgeven, door te vertellen wat die liefde in haar leven betekend heeft.” Op Dabar leerde zij dat dit kan door je houding en je gedrag en dat bekeren niet noodzakelijk is. Zij wil de mensen ook niet “dwingen om over het geloof na te denken.” X4 denkt dat Dabar van mening is dat evangelisatie “niet in grote, maar juist in kleine dingen zit.” Het “in woord en in daad delen van de liefde van Jezus, er zijn voor mensen en de afhankelijkheid van God hierin” zijn voor X4 zeer belangrijk. “Het is God die door jou heen werkt, dus of er mensen tot geloof komen hangt niet van jou af.”

3.2.5 Interview X5

Respondent X5 is 21 jaar oud, is bezig met het afronden van haar Wo-opleiding en komt uit een klein dorp uit het midden van het land. Ruim zes jaar geleden begon zij met Dabar nadat een vriendin van een HGJB-kamp haar meevroeg. Wat Dabar precies inhield wist zij niet, maar haar idee was om “de positiviteit die zij de afgelopen jaren ontvangen had, door te geven.”

X5 heeft Dabarwerk gedaan op campings type A, B en C, met verschillende ervaringen. Die ervaringen worden grotendeels bepaald door het team waarmee zij werkt. X5 houdt er niet van als zij “in alles gestuurd wordt en als anderen bepalen wat zij moet doen,” dit leverde soms frictie op in het Dabarwerk. Het Dabarwerk zelf vond zij echter leuk, waardoor zij de afgelopen zes jaar altijd terugkwam, met regelmatig nieuwe teams.

Met de toerusting heeft X5 weinig, omdat het naar haar idee “niet aansluit bij de situatie op de camping.” Ook de overige materialen kan zij niet gebruiken op haar camping. X5 kijkt liever zelf naar waar “haar team en de campinggasten behoefte aan hebben.” Dit geldt voor het materiaal voor kinderen tienerclubs, maar ook voor de Bijbelstudies.

Bij Dabar denkt X5 aan “kracht ontvangen en doorgeven, waarbij warmte en positiviteit een rol spelen in die kracht.” Tijdens het Dabarwerk wil zij “campinggasten met elkaar verbinden.” Jongeren bezoeken weinig activiteiten, maar die ontmoet zij wel in alledaagse praktijken zoals het washok en bij het sportveld.

Tijdens Dabarwerk heeft X5 ontdekt hoe zij mag geloven en dat zij “niet hoeft vast te houden aan wat er op de preekstoel verkondigd wordt.” Zij heeft het idee dat er in haar PKN-gemeente veel over “regels en oordelen wordt gesproken, maar de link met haar werkelijkheid ontbreekt.” Zij heeft het idee dat “de gemeente niet ziet wat er onder jongeren speelt.” Ook voor Dabar mist X5 interesse vanuit de kerk, alleen haar dominee lijkt geïnteresseerd.

De jongeren in haar dagelijkse context zijn voornamelijk niet-christelijk. Met hen spreekt zij over het geloof, maar zij heeft “geen bedoeling hen te veranderen.” Tegelijk durft zij wel “te staan voor wie zij is, dus het gesprek komt regelmatig op het geloof.” Vrienden vragen regelmatig of zij voor hen wil bidden en er is ruimte om grappen over elkaars geloof en ongeloof te maken. Als er vragen komen, gaat het voornamelijk over dood, eenzaamheid en het niet hebben van antwoorden. X5 vindt het belangrijk dat zij duidelijk maakt dat zij “ook niet alle antwoorden heeft in haar geloof, maar toch blijft vertrouwen op God.”

Evangelisatie is voor X5 mensen meegeven dat God bestaat en dan aan hen te laten wat zij daarmee doen. Zij hoopt dat ze “een voorbeeld mag zijn in haar gedrag en uitstraling.” Positiviteit is hierin opnieuw een kernbegrip. Zij denkt dat Dabar van haar verwacht dat “zij mensen bekeert,” maar ziet dat zelf niet zitten. Dit beeld is ontstaan door “getuigenissen die gedeeld worden op terugkomdagen en voorbereidingsweekenden.” Zij heeft niet het idee dat zij doet wat de organisatie van haar verwacht, doordat zij na afloop geen grote verhalen of getuigenis kan geven over campinggasten die tot geloof zijn gekomen. X5 vindt Dabar geslaagd als zijzelf “nieuwe kracht heeft mogen ontvangen” en de campinggasten ontdekken dat X5 “niet ‘slechts’ christen is, maar vooral gewoon mens en daarbij ook nog gelovig.” Zij wil wegblijven van “het ideaalbeeld van een christen” en duidelijk maken dat zij niet anders is dan de campinggasten, alleen wel in God gelooft.

3.2.6 Interview X6

Respondent X6 is 21 jaar oud, woont in een voorstad van een van de grote steden en volgt een HBO-opleiding. Vier jaar geleden werd hij door vrienden uit de kerk uitgenodigd om mee te gaan op Dabar. Door de “verhalen over gezelligheid” werd hij enthousiast en toen hij hoorde over evangeliseren wist hij zeker dat hij meeging. Hij zocht namelijk naar “enerzijds een leuke vakantie, anderzijds een manier om zijn geloof uit te dragen.”

X6 komt op een camping type C en vindt het bijzondere van Dabar dat hij “dicht bij mensen kan komen, die hij normaliter niet zou ontmoeten.” Hij omschrijft de campinggasten als “volks, waarbij het een kliek is waar je als buitenstaander nauwelijks tussenkomt.” Als Dabarist ben je echter welkom. Tijdens Dabarwerk ontvangt hij “voeding voor zijn eigen geloof en ontvangt hij voeding om zijn geloof te delen.” X6 ervaart het als een “roeping voor elke christen om van het geloof te getuigen.” Dit betekent

voor hem dat hij met anderen deelt, wat hij zelf heeft ervaren van God in de hoop dat zij God ook mogen ervaren. Hij hoopt dat de campinggasten zien dat er “bij God een kans op redding is.”

Met het voorbereidingsweekend heeft X6 weinig ervaring. De dingen die hij daarvan heeft gezien vond hij “niet bijzonder inspirerend,” maar dit komt naar zijn idee doordat hij zijn team al kent via de kerk. Elkaar leren kennen is minder noodzakelijk. De Bijbelstudies die vanuit de IZB komen kan X6 waarderen, doordat zij deze met het team fanatiek gebruiken. Voor hij op Dabar gaat komt hij samen met zijn team om uitgebreid te bidden. Ook na de zomer komt het team nogmaals samen om te bespreken voor wie en wat zij kunnen bidden. Door het jaar heen hebben ze soms contact met campinggasten. In die contacten spreken ze over Bijbelleesroosters en andere vragen over het geloof. X6 zou graag zien dat meer jongeren in de kerk zouden zien dat je “voor evangeliseren niet naar het buitenland hoeft, maar ook in je eigen omgeving kan kijken.”

X6 ziet de kerk waar hij lid is als een plek waar je “samen kan groeien in het geloof.” Dit doet hij zelf voornamelijk via de jeugdvereniging. Op de jeugdvereniging heeft X6 leren praten over het geloof. X6 zou graag zien dat er “niet alleen met elkaar gepraat wordt, maar ook met mensen buiten de kerk.” Zelf komt hij weinig niet-gelovigen tegen in het dagelijks leven. In zijn kerk is er aandacht voor Dabar, maar hij zou het graag prominenter zien. Komend jaar lijken ze ruimte te krijgen om meer over Dabar te vertellen. X6 voelt zich gezien in de kerk.

Evangeliseren koppelt X6 aan Dabar en hij vindt het moeilijk om dit in zijn dagelijkse context te doen. Dit komt mogelijk door zijn karakter. Op Dabar heeft X6 geleerd dat je voor evangeliseren “volledig afhankelijk bent van God en je Hem daarbij nodig hebt.” Op de camping probeert hij te vertellen wat God voor hem gedaan heeft. Evangelisatie bij X6 in de kerk wordt vooral gekoppeld aan de GZB en evangeliseren in het buitenland. Toerusting voor evangeliseren in eigen context is er naar zijn idee niet. Hij zou dit graag meer zien. Evangelisatie zou volgens X6 meer moeten gaan om “kleine dingen die je kan doen in je eigen omgeving” en minder om “de grote verhalen over het buitenland.” Het gaat om “wat God in jou doet” en dat mag je laten zien aan anderen.

3.3 Algemene observaties

Uit de gesprekken blijkt dat voor de respondenten de combinatie van recreatie en evangelisatie een belangrijke factor is om mee te doen aan Dabarwerk. Een aantal respondenten geeft aan dat zij evangeliseren als onderdeel van hun christen-zijn ervaren, maar dat het de vraag is of zij Dabarwerk zouden doen als zij de eerste keer niet uitgenodigd zouden zijn door vrienden. Een meerderheid geeft aan dat zij de missie van Dabar dusdanig belangrijk vinden, dat zij een tweede keer Dabarwerk ook zonder vrienden zouden doen. De respondenten ontdekken tijdens het Dabarwerk dat ook het evangeliseren voor hen een belangrijk element van het Dabarwerk blijkt te zijn.

De respondenten zien allemaal de goede intenties van de IZB in de toerusting, maar niet alle respondenten zien het nut voor zichzelf. Een meerderheid geeft aan vooral de onderlinge band binnen het team belangrijk te vinden in de voorbereiding, de praktische toerusting wordt door ervaren Dabaristen als irrelevant beschouwd. Met name de respondenten die op camping type C Dabarwerk doen ervaren de (praktische) toerusting en materialen als irrelevant, al geldt dat niet voor alle respondenten. De geestelijke voorbereiding wordt wisselend ontvangen, maar overwegend positief.

De respondenten geven aan op de camping andere type mensen tegen te komen dan in hun dagelijks leven. Een meerderheid van de respondenten heeft weinig tot geen niet-gelovige mensen in hun dagelijkse context. Een deel van de respondenten heeft in de kerk leren spreken over het geloof, maar voornamelijk met mede-gelovigen. Dabarwerk is voor hen een stap uit de comfortzone, maar zij geven aan dat dit juist ruimte geeft om over hun geloof te praten. De niet-gelovige mensen die zij wel ontmoeten in hun dagelijkse context stellen vergelijkbare vragen als de mensen op de campings. Dit zijn vaak vragen waar de respondenten zelf ook over nadenken. Een aantal respondenten geeft aan dat Dabar hen heeft geleerd dat de campinggasten, hoewel zij uit een niet-christelijke en daarmee gepaard vaak compleet andere context komen, niet wezenlijk verschillen van henzelf. Dit zie je mijns inziens ook terug in het gegeven dat de niet-gelovige mensen in hun dagelijkse context vergelijkbare vragen stellen als de mensen op de camping en dat het vragen zijn waar de respondenten zelf ook over nadenken. De leefwerelden van de jongeren en de ander die zij ontmoeten kunnen weliswaar verschillen, maar de levensvragen zijn vergelijkbaar.

Evangeliseren blijkt voor de respondenten een complex begrip. Als ik er in eerste instantie naar vraag, geven zij aan dat zij tijdens Dabarwerk geleerd hebben dat evangeliseren kan in de kleine dingen, met name door de eigen houding en ontmoeting. Echter, als ik vraag naar de plaats van evangelisatie in de kerk waar zij lid zijn, koppelen zij dit vaak aan buitenlandreizen en mensen bekeren. Op de vraag naar wat evangelisatie naar hun idee voor IZB Dabar betekent, antwoordt een deel van de respondenten dat er voornamelijk gesproken moet worden over het geloof met de campinggasten. Hoewel een aantal respondenten aangeeft dit zelf ook belangrijk te vinden, heeft Dabarwerk hen juist geleerd dat in alleen de houding en ontmoeting al veel evangelisatie zit. Het is maar de vraag in hoeverre de jongeren zichzelf als zendeling zien. In de interviews heb ik niet naar het eigen bewustzijn gevraagd, maar de ambivalentie waarmee er gesproken wordt over Dabar ten opzichte van evangelisatie in het buitenland doet vermoeden dat zij zichzelf niet als evangelisten zien.

Het beeld van de verwachtingen van IZB Dabar is incongruent met hun eigen ervaringen tijdens Dabarwerk. De voornaamste reden hiervoor lijkt de prominente plaats van getuigenissen in de voorbereiding en terugblik van IZB Dabar. De verhalen die gedeeld worden zijn in het beeld van de

respondenten de grote verhalen waarbij campinggasten tot geloof kwamen of op zijn minst grote interesse toonden. De respondenten geven aan dit zelf minder tot niet mee te maken. Ik constateer dat de respondenten die op een ander moment in het interview vertelden over dergelijke ervaringen, later in het gesprek aangeven dat zij de 'getuigenis-verhalen' niet herkennen in hun eigen werk. De vraag is of Dabar zich bewust is van het effect die deze succesverhalen op de jongeren hebben, mogelijk krijgen deze verhalen een plek vanwege pr-technische motivatie.

Naast de houding en ontmoeting in Dabarwerk, geeft een aantal respondenten aan dat het zien van de campinggasten een belangrijk element van Dabarwerk is. Door de campinggasten te zien laten zij hen weten dat zij geliefd zijn, door zowel de Dabarist als door God. Een meerderheid van de respondenten geeft aan dat in hun eigen kerk niet alle jongeren gezien worden. Enkele respondenten merken zelfs op dat de kerkenraad meer geïnteresseerd is in het feit dat de jongeren bij de kerk blijven, dan in het welzijn van de jongeren. Dit staat in schril contrast met de benadering van jongeren in het Dabarwerk. De respondenten geven aan dat zij zich gezien voelen door de IZB, wat zich onder andere uit in het bezoek vanuit de organisatie aan de teams. Daarbij is er in het beeld van de respondenten aandacht voor hoe het met hen gaat en ligt er geen focus op de resultaten.

In de thuisgemeentes van de respondenten wordt wisselend aandacht besteed aan evangelisatie. Alle respondenten geven aan dat het beter kan, waarbij met name de aandacht voor de kleine dingen in het alledaagse als voorbeeld wordt genoemd om verder uit te werken. De respondenten zien geen mogelijkheden voor een directe integratie van Dabarwerk in de kerkelijke context, maar hopen wel dat meer jongeren het belang van het concept van Dabar gaan inzien. Het belangrijkste punt is hierin opnieuw de aandacht voor de kleine dingen in het alledaagse waardoor je als gelovige Gods liefde mag uitstralen. Voor enkele respondenten is een gesprek over het geloof hierbij noodzakelijk, anderen geven aan dat dit van hen niet hoeft omdat de christelijke houding en uitstraling vanzelf vragen oplevert. Dit impliceert alsnog een geloofsgesprek, maar dat lijken de respondenten niet zo te zien. Er is opnieuw sprake van een ambivalentie bij de jongeren ten opzichte van enerzijds hun eigen ideeën en anderzijds de praktijk.

3.4 Conclusie

Een van de belangrijkste observaties in deze interviews is de observatie dat de jongeren op Dabar een bepaalde ruimte vinden om vragen te stellen en over het geloof te spreken, terwijl die ruimte in de eigen kerkelijke context ontbreekt. Dit houdt mogelijk verband met het gegeven dat Dabar een tijdelijke activiteit is, maar tegelijkertijd geven de jongeren aan dat Dabar hen wel heeft geholpen om in het dagelijks leven meer te spreken over het geloof. Dit gegeven van ruimte voor het enerzijds stellen van vragen en anderzijds vrijmoedig spreken over het geloof neem ik mij in het volgende

hoofdstuk, waarin ik beschrijf wat het contemporain missiologisch discours zegt over jongeren en evangelisatie.

Hoofdstuk 4: Evangelisatie in hedendaags missiologisch discours

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk stel ik de vraag “wat is het contemporaine missiologische discours over jongeren en evangelisatie?” centraal. Binnen de beperktheid van dit onderzoek probeer ik enerzijds grip te krijgen op het huidige discours, anderzijds een theoretisch kader te scheppen waarbinnen ik mijn empirische data kan analyseren in hoofdstuk 5. Mijn voornaamste gesprekspartner is Sunquists missiologie, waarbij ik zijn schrijven aanvul en bekritiseer aan de hand van andere recente theologische werken over evangelisatie en jongeren. Ook zal ik kijken naar evangelisatie en jongeren, specifiek gericht op de huidige situatie in Nederland. Omdat de jongeren die in de huidige tijd Dabarwerk doen behoren tot Generatie Z zal ik ook literatuur over deze generatie meenemen in mijn onderzoek.

4.2 Contemporain missiologisch discours

Hoewel er in theorie sprake is van een onderscheid tussen de begrippen ‘evangelisatie’ en ‘missie’, worden deze begrippen in de ‘lived theology’ als uitwisselbaar gebruikt. In de empirische data van dit onderzoek wordt alleen het woord ‘evangelisatie’ gebruikt, maar wordt er weldegelijk over missie gesproken. Missie is het bredere concept, waarvan evangelisatie een onderdeel is (Kandiah 2007, 53). De meest voorkomende hedendaagse theorie over missie is die van de *missio Dei*, de missie van God om de wereld te verlossen en de mens mag in deze missie participeren (Sunquist 2013, 7). Scott Sunquist sluit aan bij eerder denken over de *missio Dei*, onder andere het denken van Karl Barth en David Bosch, maar is van mening dat dergelijke theologische benaderingen altijd opnieuw doordacht moeten worden om hernieuwde betekenis te geven voor de kerk vandaag de dag (Sunquist 2013, 170). Sunquists verstaan van missie komt voort uit drie thema’s die volgens Sunquist missie karakteriseren: (1) “our participating with Jesus Christ in his suffering love for the greater glory of God to be revealed,” (2) “mission as a fundamental dimension of Christian existence,” en (3) “mission is primarily a matter of spirituality.” (Sunquist 2013, 172-173). In missie participeert de kerk en niet alleen het gelovige individu.

in the Triune God through the suffering of Christ, who was sent by the Father for the redemption and liberation of the world, by means of the conversion of individuals and cultures, in the power of the Holy Spirit, to the end that God be glorified in the nations and in all of his creation (Sunquist 2013, 172).

Vanuit het denken van de perichorese stelt Sunquist dat de kerk deel wordt van de dynamiek van de trinitarische God en wordt daarmee een voorproef van het Koninkrijk (Sunquist 2013, 285). Paus Franciscus stelt dat de kerk ervoor zorgt dat Gods Koninkrijk tegenwoordig wordt op aarde (Franciscus 2013, 63). De gemeente krijgt een sacramentele functie als eersteling van de oogst (Van den Toren

2010) en wordt daarmee een voorproef van het Koninkrijk, niet alleen voor zichzelf maar voor de gehele wereld. Waar missie, in het zelfverstaan van de westerse kerk aan het begin van de 20^e eeuw vooral een praktijk was van de westerse kerk naar de rest van de wereld, erkende de Wereldraad van Kerken na de Tweede Wereldoorlog dat missie niet langer een beweging van het Westen naar buiten was, maar heel de wereld tot een 'Mission Field' was geworden (Sunquist 2013, 121). Vandaag de dag komt missie meer naar het Westen toe, dan vanuit het Westen naar andere delen van de wereld (Padilla 2015). In veel hedendaags ecclesiologisch denken wordt gesteld dat de vroege kerk een kerk in de marge was (Noort, Kyriaki en Paas 2017, 35) en dat de hedendaagse kerk opnieuw in de marge wordt gedreven (Dekker 2011, 20-21). Deze benadering sluit niet aan bij hoe Jezus tot zijn volgelingen spreekt over het Koninkrijk in de wereld. In Mattheus 13 spreekt Jezus in gelijkenissen over het Koninkrijk, en een terugkerend motief is dat degenen die bij het Koninkrijk horen altijd onder hen zijn die niet bij het Koninkrijk horen. Als de kerk inderdaad participeert in de trinitarische God en daarmee een voorproef van het Koninkrijk wordt, past het spreken over marge daar niet bij omdat Jezus niet op deze wijze over het Koninkrijk spreekt, maar spreekt op een wijze als het Koninkrijk als organisch aanwezig in het geheel van de samenleving.

Evangelisatie onderscheidt zich van missie, doordat evangelisatie in het hart van de missie te vinden is (Bosch 1987). Evangelisatie komt van het Griekse εὐαγγέλιον wat 'goed nieuws' betekent. In de Bijbel zijn enkele 'evangelien' te vinden, waarin het leven van Jezus wordt beschreven. Het goede nieuws is voor christenen dan ook verbonden met het leven van Jezus, waarbij in de verkondiging van dit goede nieuws veel aandacht is voor het sterven en de opstanding van Jezus. Het brengen van het goede nieuws gaat gepaard met de ervaring vreugde en bevrijding, maar is tegelijk verbonden met het lijdensverhaal van Jezus. Het evangelie is een narratief, maar is in de traditie van de kerk en de verkondiging daarvan verworden tot dogma waarmee de dynamiek uit het begrip 'evangelisatie' verdwijnt. De praktijk van evangeliseren is niet slechts het doorgeven van informatie, maar het is het participeren aan het lijden en de verheerlijking van Christus. Niet slechts als leerstelling, maar als verhaal waarbij de mens uitgenodigd wordt om onderdeel te worden van dit verhaal. Het goede nieuws is goed nieuws, omdat het heel de schepping (WCC 2013, 5), niet alleen de mens, onderdeel maakt van de bevrijding van zonde en kwaad. Missie is het zijn en wezen van de kerk, evangelisatie is de praktijk waarin zich dit, zowel verbaal als non-verbaal, uit.

De praktijk van evangelisatie is niet iets van specifieke activiteiten, maar gaat over het hele leven (WCC 2013, 12). Elmer Thiessen stelt in zijn definitie dat evangeliseren een vocale aangelegenheid is, maar wil daarmee niet Bosch's these dat evangelisatie iets van woord en daad is ontkennen (Kandiah 2007, 54). Hij stelt dat de daden belangrijk zijn, maar zij nooit het concrete verhaal van Jezus Christus en zijn kruis en opstanding kunnen vertellen (Thiessen 2018, 17). Toch is evangelisatie meer dan verbale

communicatie als het om participeren gaat. De verhouding tussen woord en daad staat hierdoor onder spanning, maar dit is geen spanning die opgelost moet worden.

De positie van het lijden is ook kenmerkend voor de praktijk van evangelisatie. Dit heeft enerzijds te maken met de verbondenheid met de navolging van de lijdende Christus, maar ook is het de praktijk voor veel evangelisten. Daarnaast is het lijden ook een opdracht, in die zin dat het lijden niet vermeden moet worden als daarmee het evangelie in het geding komt. Thiessen stelt dat het participeren in de lijdende Christus ertoe leidt dat evangelisatie ethisch verantwoord blijft, omdat evangelisatie in de navolging van de lijdende Christus plaatsvindt vanuit nederigheid en kwetsbaarheid tegenover de ander (Thiessen 2018, 119-120).

In het nadenken over evangelisatie komt onvermijdelijk de plaats van bekering ter sprake. Sunquist koppelt bekering aan het woord transformatie, waarbij de evangelist niet alleen de ander probeert te transformeren, maar ook zelf getransformeerd wordt in het eigen denken (Sunquist 2013, 316). Transformatie is iets wat niet uit de mens zelf komt, maar door de Geest wordt bewerkstelligd (Van den Brink en Van der Kooi 2012, 618). Het is door de Geest “groeien in de genade en kennis van Jezus Christus (2 Petr. 3:18)” (Van den Brink en Van der Kooi 2012, 619) en is daarmee een blijvend proces. Thiessen stelt dat bekering het doel van evangelisatie is:

Evangelism is the verbal proclamation of the gospel of Jesus Christ, having as its goal the conversion of another person or group of persons, conversion being understood as involving a change of a person’s belief, behaviour, and a sense of belonging (Thiessen 2018, 15-16).

Bijzondere aandacht wil ik ten slotte schenken aan de plaats van het begrip ‘belonging’ in de definitie van Thiessen. Volgens hem gaat het niet alleen om de verandering van gedrag of geloof, maar ook om het toebehoren. Thiessen werkt dit verder niet uit, maar mijns inziens heeft hij hier een kernnotie van evangelisatie te pakken. Het gaat bij ‘belonging’ om het kijken naar wie de ander op dit moment is en aan wie of wat hij of zij op dit moment toebehoort (Richards 2017). Bekering gaat daarmee niet alleen om wie je bent, maar ook om wie je mag zijn en wie je mag worden.

Aan de hand van literatuur heb ik een kader geschapen waarin missie en evangelisatie besproken kunnen worden. Toch ben ik van mening dat kaders niet passen bij het wezen van missie en evangelisatie. Tim Noble schrijft dat missie verbonden is met dialoog, de ontmoeting met de ander (Noble 2018, 5). Door de afhankelijk van de ander, zijn er geen strikte kaders te hanteren omdat elke ontmoeting anders is.

Mission in this perspective will always include a process of learning about God in encounter with the other, and thus to do mission is a part of learning what mission might be (Noble 2018, 5).

Ook Noble sluit in zijn benadering van missie aan bij de *missio Dei* en juist dat maakt dat de kaders om over missie te spreken niet te strak mogen zijn. Het is allereerst de missie van God, waar wij in meewerken. Missie is niet alleen een ontmoeting met de ander, maar ook een ontmoeting met God. Wij mogen God aan het werk zien en dat dwingt ons tot nederigheid en eerbied (Noble 2018, 83). Met de benadering van Noble in mijn achterhoofd wil ik toch een definitie geven van hoe ik evangelisatie in dit onderzoek beschouw. Daarbij houd ik in het achterhoofd, dat God ook buiten de door mij beschreven kaders werkt.

Evangelisatie is de ontmoeting met de ander, waarbij de drieënige God zelf aanwezig is in de ontmoeting en mijzelf en de ander laat ontdekken op welke wijze wij toebehoren aan deze drieënige God. Missie is het zijn en wezen van de kerk, waarin de Geest ruimte creëert voor ontmoeting. Onder kerk versta ik, in navolging van de apostolische geloofsbelijdenis, de gemeenschap van heiligen. Dat wil zeggen: elke plek en elk moment dat mensen met twee of meer God proberen te dienen op welke wijze dan ook (Matteüs 18:20).

4.3 Hoe worden jongeren gethematiseerd in het discours over evangelisatie?

Het is niet de roeping onzer jongelingsvereniging [...] in heggen en steggen het verlorene te zoeken en het gevallene op te richten... (Van Lieburg 2012, 350).

In 1889 klonken deze woorden op de eerste bondsdag van een gereformeerde jeugdorganisatie, en dit denken heeft in Nederland lange tijd voet aan de grond gehouden (Van Lieburg 2012, 350). De jongeren toentertijd werden geacht niet naar buiten te treden, maar vooral binnen eigen kring elkaar te bemoedigen en scherp te houden in de voorbereiding op het volwassen leven in kerk en samenleving (Van Lieburg 2012, 350). Tegenwoordig is er meer ruimte voor jongeren en evangelisatie, maar toch is dit in de praktijk niet vanzelfsprekend.

De empirische data die ik voor dit onderzoek heb gegenereerd bevat de 'lived theology' van enkele jongeren uit Generatie Z, en deze generatie vraagt om een vernieuwde benadering. Met Generatie Z wordt de groep bedoeld die is geboren tussen 1995 en 2010, zij worden ook wel de digitale generatie genoemd (Bhalla, Tiwari en Chowdhary 2021, 5). Daarnaast zijn zij de eerste generatie die is opgegroeid in een samenleving die volledig gekleurd wordt door het postmodernisme, wat er voor zorgt dat deze generatie sterker dan eerdere generaties zelf verantwoordelijk wordt gehouden voor het eigen geluk (Jeremie 2021, 129; 152). Waar de oudere generaties meer mogelijkheden hadden om

zich terug te trekken binnen de eigen gemeenschap, komt de huidige generatie jongeren onvermijdelijk in aanraking met de wereld buiten de kerk (Haitch 2014, 1-2) en hebben jongeren daadwerkelijk meer niet-gelovige vrienden dan hun ouders (Barna Group 2019). Dit komt mede door gedigitaliseerde wereld waarin Generatie Z is opgegroeid: het grootste gedeelte van de samenleving waarin deze generatie is opgegroeid, wordt bepaald door telefoons en internet (Van den Berg en Bleijswijk 2019, Thomas Godsdienstonderwijs 2019, Bergler 2020, 83, Timmermans 2019). Op het internet is ontmoeting met iedereen mogelijk en komen de jongeren in aanraking met andersdenkenden. Het gaat hierbij niet alleen om een digitale ontmoeting, maar jongeren ontwikkelen zelfs digitale relaties en vriendschappen (Bhalla, Tiwari en Chowdhary 2021, 8). Tegelijkertijd geeft Generatie Z aan zich eenzaam en leeg te voelen (Sierra 2019, 37, Bergler 2020, 84).

Generatie Z vormt de huidige groep die op basis van leeftijd aangeduid kan worden met het begrip 'jongeren', maar vanuit theologisch oogpunt ligt het begrip 'jongeren' gecompliceerder (Stech 2020, 6-7). Frantisek Stech stelt voor om het 'jongeren-zijn' niet te verbinden aan een leeftijd, maar aan het feit dat een persoon zich in een transitieperiode bevindt van zijn of haar kindertijd naar de volwassenheid (Stech 2020, 7). Dit kennen wij als de puberteit. Inherent is aan de fase van de puberteit, is een zekere identiteitscrisis (Counted 2016, 87). Dit brengt jongeren tot vragen als 'wie ben ik?', 'waar kom ik vandaan?' en 'waar ben ik naar op weg?'. Hoewel deze vragen zijn die bij elke generatie spelen en het hele leven blijven (Jeremie 2021, 159), spelen deze vragen bij Generatie Z sterker dan bij eerdere generaties door verschillende tragische wereldgebeurtenissen die door het internet overal direct beschikbaar zijn (Batchelder 2020, 118). Deze identiteitscrisis heeft invloed op de beleving van het geloof in God en de fase van puberteit kan bepalend zijn voor het verdere geloofsleven (Counted 2016, 88). Deze identiteitscrisis geldt niet alleen voor jongeren binnen de kerkelijke gemeenschap, maar voor heel Generatie Z: heel Generatie Z verlangt ernaar om gekend en geliefd te zijn (Sierra 2019, 34).

Een antwoord op dit verlangen kan gevonden worden in een duiding van het thema 'belonging', waar ik in voorgaande paragraaf over schreef. 'Belonging' kan gevonden worden in "God's missional community" (Counted 2016, 91), de gemeenschap van heiligen. In deze gemeenschap dienen jongeren de ruimte krijgen om te ontdekken wie zij zijn. Deze ontdekkingsfase dient plaats te vinden in dialoog met andere generaties van de gemeenschap. Paus Franciscus ziet goede mogelijkheden voor deze dialoog:

De ouderen brengen de herinnering en de wijsheid van de ervaring in, die ertoe uitnodigt niet domweg dezelfde fouten van het verleden te herhalen. De jongeren roepen ons op de hoop weer op te wekken en te vergroten, omdat zij de nieuwe tendensen van de mensheid in zich dragen en ons opstellen voor de toekomst,

zodat wij niet blijven steken in de nostalgie naar structuren en gewoonten die geen dragers van leven meer zijn in de huidige wereld (Franciscus 2013, 41).

Bij de Evangelische Kerk in Duitsland wordt geprobeerd de jongeren een plaats te geven binnen de huidige kerkelijke gemeenschap, wat is terug te zien in het feit dat in mei 2021 de 25-jarige Anna-Nicole Heinrich als synodepreses werd aangesteld (Mastebroek 2021). Er is echter meer nodig dan de jongeren bij de bestaande gemeenschap te betrekken, omdat de huidige vorm van kerk-zijn niet aansluit bij de wijze waarop Generatie Z in het leven staat en het taalveld dat daarbij hoort (Batchelder 2020, 160, Sierra 2019, 40). Dit betekent dat er een zekere vorm van reformatie nodig is, waarbij Generatie Z niet hoeft aan te sluiten bij het bestaande, maar ook zelf een vorm van kerk-zijn kan ontwikkelen (Elton 2013, 70, Sierra 2019, 154-155). Toch zal Generatie Z dit niet volledig zelfstandig moeten doen, omdat de kans dan groot is dat men fouten maakt waar de oudere generaties hen voor kunnen behoeden. Daarom zal er dialoog moeten plaatsvinden tussen Generatie Z en de oudere generaties. Deze dialoog kan de vorm krijgen van het samen optrekken om het geloof te ontdekken, zonder dat dit het klimaat van een opleiding krijgt en zal door de jongeren ervaren moeten worden als de ontwikkeling van de eigen moedertaal, als een natuurlijk proces (Nel 2015, 10). Hiervoor kan het nodig zijn dat de oudere generaties niet wacht tot de jongeren naar hen toe komen, maar dat zij zelf de jongeren opzoeken waar zij zijn (Walker 2020). Een praktische uitwerking hiervan kan zichtbaar worden in een herwaardering voor discipelschap, omdat daarin het leerproces relationeel wordt benaderd en 'Christlikeness' een centraal thema is (Nel en Schoeman 2019, 5). De eerste vraag in het proces van missionair jongerenwerk is daarmee niet de vraag naar hoe er naar buiten getreden kan worden, maar op welke manier de jongeren zelf gevormd kunnen worden in een leven in de werkelijkheid van de drieenige God (Venter 2019, 128). In de vorming binnen deze werkelijkheid zal opnieuw aandacht moeten zijn voor de dialoog tussen verschillende generaties, waarbij er ruimte dient te zijn om in gesprek te gaan over elkaars ervaringen met geloofsgesprekken (Nel en Schoeman 2019, 7). In deze discipelschapsvorming leren jongeren hoe het is om ingebed te zijn in de kerk en ook dat het niet om een fase gaat die afgerond kan worden (Moser 2019, 2-21). Het gaat niet om een cursus waarmee men in een aantal weken ontdekt wat het betekent om volwaardig christen te zijn, maar om een levenslang proces wat al begint in de jeugd (Sierra 2019, 159). Een nieuwe reformatie vraagt van de jongeren om te zien wat er in de wereld speelt, maar tegelijkertijd de Schrift leidend te laten blijven in het ontdekken van de eigen plek in kerk en wereld. Het is hierbij noodzaak de jongeren zelf te laten spreken en de hervormingen voor de jongeren niet door de oudere generaties te laten bepalen (Roebben 2012, 194, Sierra 2019, 154). De jongeren hebben een stem en willen deze graag laten horen, de kerk zal omwille van Christus en Zijn lichaam henzelf aan het woord moeten laten.

4.4 Situatie in Nederland

Er bestaan weinig onderzoeken naar de thematiek van evangelisatie door jongeren in Nederland. Een uitzondering hierop is het onderzoek van Elsbeth Visser-Vogel, wat in 2020 werd gepubliceerd door het Onderzoekscentrum voor Jeugd, Kerk en Cultuur (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020). Andere literatuur of onderzoek spreekt wel over evangelisatie onder jongeren, of missie wordt gekoppeld aan hoe de eigen jongeren bij de kerk behouden kunnen worden.

Bij het onderzoek van Visser-Vogel, lag de focus op jongeren in de achterban van de IZB, HGJB en GZB. Een deelvraag van het onderzoek was die naar het verband tussen missionair bewustzijn en orthodoxie (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 9). Dit verklaart het afwijkende resultaat bij de beantwoording van de vraag of het verkeerd is om te evangeliseren. Uit verschillende Amerikaanse onderzoeken blijkt dat Generatie Z moeite heeft met evangeliseren (Barna Group 2019, Gokani en Caragata 2020). Een van de voornaamste redenen van deze moeite is de gewelddadigheid (violence) die met evangelisatie gepaard gaat (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 42, Gokani en Caragata 2020). Met geweld wordt niet alleen op fysiek geweld gedoeld, maar ook op geestelijke en psychologische manipulatie, bijvoorbeeld de gedachte dat als je je niet bekeerd je naar de hel zal gaan (Gokani en Caragata 2020, 2). Voor veel jongeren van Generatie Z is dit een reden om niet mee te werken aan evangelisatieprojecten, maar uit het onderzoek van Visser-Vogel blijkt dat 45% van de respondenten aangeeft het geen probleem te vinden als je de ander probeert te overtuigen om op precies dezelfde manier te geloven (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 33). Deze afwijking kan verklaard worden doordat de meeste deelnemers uit de achterban van het hervormd-gereformeerde deel van de Nederlandse kerk komt. Toch vinden ook deze onderzoeksresultaten aansluiting bij de Amerikaanse onderzoeken naar Generatie Z, doordat in beide onderzoeken naar voren komt dat de jongeren bij het evangeliseren het luisteren naar de ander zonder oordeel belangrijk vinden (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 32).

Het onderzoek van Visser-Vogel kijkt niet alleen naar hoe de jongeren zich uiten naar buiten de kerk, maar ook op welke manier zij de praktijken ervaren in de gemeente. Hoewel 68.5% van de respondenten aangeeft dat er ruimte is voor hun vragen en twijfels, is dit een oprechte zorg van degenen die aangeven deze ruimte niet te ervaren (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 27). Uit een onderzoek uit 2016 is gebleken dat juist het ontbreken van ruimte om over wezenlijke zaken van het leven te kunnen spreken, een van de belangrijkste redenen is voor jongeren en jongvolwassenen om de kerk te verlaten (Den Hertog 2016, 48). Al in 1981 werd een dergelijke trend opgemerkt in de Gereformeerde Kerken in Drenthe, waarna er onderzoek is opgezet om te kijken hoe de eigen jongeren voor de kerk behouden konden worden (Kok 2021). Generatie Z op deze wijze benaderen werkt echter averechts, omdat de jongeren niet geïnteresseerd zijn in het lid blijven van de kerk, maar in hoe zij Christus kunnen volgen (Batchelder 2020, 160). Hoewel kerkleiders hun zoektocht naar hoe jongeren

bij de kerk te behouden waarschijnlijk goed bedoelden, laat het een problematische visie op kerk-zijn zien. De ecclesiologie wordt bepaald door de huidige vorm van kerk en er wordt geen rekening mee gehouden dat het lichaam van Christus ook op andere wijze vorm kan krijgen dan binnen de huidige structuur.

De jongeren in het onderzoek van Visser-Vogel geven aan dat zij onbevooroordeeld luisteren een belangrijk thema vinden in missie, maar het grootste gedeelte van de respondenten geeft bij de open vragen aan dat evangelisatie een eenzijdige communicatie over Jezus is (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 34). Een minderheid geeft aan dat het (ook) om 'het laten zien' van je geloof gaat (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 35). Op een latere vraag, geeft 76.4% van de respondenten aan dat zij in hun directe omgeving van hun geloof getuigen door de manier waarop zij in het leven staan (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 36). De antwoorden laten een zekere ambiguïteit zien over in hoeverre evangelisatie verbaal moet plaatsvinden en in hoeverre het een kwestie van handelen is. Evangelisatie is echter geen kwestie van of/of, evangelisatie vindt plaats vanuit verschillende vormen die samen de praktijk van evangelisatie vormen (Dunaetz 2019, 149).

Ruim 73% is van mening dat de kerk intrinsiek missionair moet zijn (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 47). Debbie den Boer pleit hiervoor in haar masterthesis, specifiek gericht op missionair jongerenwerk (Den Boer 2015, 41). Door missionair jongerenwerk kan het religieus potentieel, wat volgens haar in elk mens ligt, bevestigd worden (Den Boer 2015, 40). Jongeren zullen dus bij de kerk betrokken moeten worden, dit is mogelijk door dialoog. Hoewel Generatie Z bekend staat als de digitale generatie, blijkt dat Generatie Z zeer veel waarde hecht aan face-to-face ontmoetingen (Patel 2017). Het onderzoek van Visser-Vogel laat zien dat jongeren deze ontmoeting met name willen met andere generaties, om van hen te kunnen leren (Visser-Vogel en Sonnenberg 2020, 28). Kerkverlaters hebben behoefte aan voorbeeldfiguren, mensen die hen zijn voorgegaan in de vragen van het leven en welke plek deze vragen krijgen in de kerk (Den Hertog 2016, 50-51). Voor Generatie Z geldt ook dat de voorbeelden en leidende figuren hen voorgaan in nederigheid en authenticiteit, waarbij persoonlijke aandacht centraal staat (Collins 2021, 31). Generatie Z zoekt een gemeenschap waar zij hun vragen open op tafel mogen leggen (Jeremie 2021, 137). In zijn onderzoek naar subjectivisme binnen de kerk schrijft Johan Roeland over jongeren in de kerk:

As a result, for these youngsters, belonging to their congregation means more than just participating in an institution created and maintained by others. Young members are encouraged to be involved as active producers who shape their religious environment by contributing their own ideas and preferences (Roeland 2009, 103).

De jongeren dienen ook de ruimte krijgen om zelf mee te kunnen bouwen aan de kerk en niet alleen de bestaande structuren aan te houden. Deze beweging is al gaande, zo merkt Jos de Kock op (De Kock 2021, 7). Helaas is er niet altijd ruimte binnen de bestaande kerk om met andere structuren te werken, waardoor nieuwe vormen van geloofsgemeenschap buiten de bestaande traditie ontstaan (De Kock 2021, 7). De Kock pleit ervoor om niet alleen de eigen jeugd, maar ook de jeugd die door missionaire activiteiten bereikt worden, in te wijden in de geloofsgemeenschap, al staan de structuren van deze gemeenschap niet vanzelfsprekend vast (De Kock 2015).

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik laten zien dat hoewel missie en evangelisatie in de 'lived theology' twee begrippen zijn die door elkaar lopen, zij in de theorie van elkaar te onderscheiden zijn. Evangelisatie is de ontmoeting met de ander, waarbij de drieënige God zelf aanwezig is in de ontmoeting, met als doel de ander en mijzelf te laten ontdekken op welke wijze wij toebehoren aan deze drieënige God. Missie is het zijn en wezen van de kerk, waarin ruimte wordt gecreëerd om ontmoeting plaats te laten vinden. Deze ontmoeting dient te gebeuren tussen groepen mensen van verschillende leeftijden, interesses en achtergronden, waarbij de verbindende factor is dat zij geschapen zijn door de drieënige God. Deze ontmoeting schept ruimte voor zowel de jongeren binnen de kerk, als de jongeren buiten de kerk. Zij hebben in de maatschappij met dezelfde vragen en zoektocht naar identiteit te maken en kunnen een gemeenschap waar deze zoektocht in alle openheid ingebed wordt, goed gebruiken. Vanuit de ruimte voor het stellen van eigen vragen, ontstaat ruimte om woorden te geven aan de vragen en om woorden te geven aan de wijze waarop het geloof betrekking heeft op deze vragen. Het vocabulaire wat wordt geleerd in deze ruimte, kan gebruikt worden in het spreken over het geloof met mensen buiten de kerk. In de kerkelijke gemeenschap vinden de jongeren woorden om in het geloofsgesprek met anderen te gebruiken.

Belangrijke thema's in het huidige missiologisch discours zijn die van de verhouding tussen verbale en non-verbale evangelisatie, de plaats van bekering en de plaats van dwang. Voor Generatie Z geldt dat zij moeite hebben met de huidige structuren van de kerk. Dit betekent echter niet dat zij geen interesse hebben in het christelijk geloof, of de verspreiding daarvan, maar in de toekomst zal de uiting van het geloof andere vormen kunnen krijgen. Een belangrijk thema in zowel het missiologisch discours als in onderzoeken naar Generatie Z is 'belonging'. Zoals elke generatie is ook Generatie Z op zoek naar identiteit, maar door de digitalisering en het postmodernisme leeft deze vraag bij Generatie Z sterker dan bij hun ouders. De levensvragen die Generatie Z met zich meedraagt hebben grote invloed op zowel seculiere als gelovige jongeren en daarom is het belangrijk dat in de kerkelijke gemeenschap ruimte wordt gecreëerd voor 'belonging', voor zowel de jongeren die al bij een kerk horen als voor hen daarbuiten. Een belangrijk element van het proces van 'belonging' kan de dialoog zijn tussen Generatie

Z en de oudere generaties, waarbij de jongeren ook zelf de ruimte krijgen om mee te bouwen aan de structuren van de kerk. In deze dialoog tussen de verschillende generaties vindt de toerusting voor het discipelschap plaats, het volgen van Jezus.

Hoofdstuk 5: Analyse van de empirische data

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk analyseer ik de data van mijn empirisch onderzoek. Mijn analyse komt voort uit een close-reading van de interviewdata, waarbij ik de voornaamste motieven identificeer aan de hand van de concepten en de terminologie zoals verwoord door de respondenten zelf. Dit breng ik in gesprek met de literatuur die ik in hoofdstuk 4 besproken heb. De motieven zijn **verbaal en non-verbaal** (5.2), **interpersoonlijke verhoudingen** (5.3), **toerusting** (5.4), **belonging** (5.5), **intergenerationele dialoog** (5.6) en **bekering en dwang** (5.7). Deze motieven zal ik hieronder verder analyseren en uitwerken.

5.2 Verbaal en non-verbaal

Een van de grootste spanningen waar de jongeren die Dabar doen tegenaanlopen, is die van de verhouding tussen enerzijds verbaal evangeliseren en anderzijds non-verbaal evangeliseren. De meeste respondenten geven aan dat zij non-verbale communicatie een essentieel onderdeel vinden van evangelisatie. Spreken over het geloof is “letterlijk praten over God, [...] maar ook verschil laten zien aan anderen. [...] Niet letterlijk spreken, maar doordat je anders bent, in hoe [je] leeft. Maar ook letterlijk spreken.” (X1, r497-501). De ambivalentie bij de respondenten in het denken over de verhouding tussen verbaal van non-verbaal sluit aan bij de discussie die al sinds het begin van het ontstaan van de kerk speelt. In de 20^e eeuw is deze thematiek opnieuw op de agenda gezet bij de Wereldraad van Kerken, waarbij er hernieuwde aandacht kwam voor evangelisatie als praktijk voor het hele leven (Sunquist 2013, 121). Ook uit het onderzoek van Visser-Vogel bleek dat dit nog steeds een thema is waar veel spanning op staat. De dabaristen worden in het Dabarwerk ook regelmatig bepaald bij deze verhouding. Zo wordt er verbaal geëvangeliiseerd bij bijvoorbeeld de kinderclub, maar ontstaan gesprekken juist naar aanleiding van het gedrag van de dabaristen. “Hoe mensen zien dat je met elkaar als team omgaat, hoe je met de kinderen verder in de activiteiten je gedraagt.” (X3, r179-181). De non-verbale communicatie leidt in veel gevallen tot verbale communicatie (Dunaetz 2019, 149).

De spanning tussen verbale en non-verbale communicatie is ook terug te vinden in de manier waarop Dabar zelf spreekt over evangelisatie in haar documenten. De visie van Dabar stelt dat zij christelijke jongeren uitzendt om “het geloof in Jezus Christus voor te leven en uit te dragen.” Deze verwoording impliceert niet de noodzakelijkheid van verbale communicatie. Toch komt dit in de praktijk van toerusting geregeld terug en ervaren de respondenten dit als iets wat de organisatie Dabar van hen verwacht. “Dat waar jij voor staat, dat moet je vertellen aan anderen.” (X5, r641-642). De rol van getuigenissen speelt een belangrijke factor in deze verwachting. Meerdere respondenten geven aan dat door getuigenissen aan het einde van het seizoen, zij het idee krijgen dat hun werk minder

bijzonder was. “Ik vind het een beetje zuur dat dan vaak mensen naar voren worden geschoven, die heel graag willen vertellen over hun gebeurtenissen... terwijl ik zeker weet dat er op heel veel kleine campings [...] net zo veel moois gebeurd is. Er moet zo nodig wat gebeurd zijn om het geslaagd te maken.” (X5, r669-673). En: “Ik denk dat ik niet vaak direct genoeg op de man afstap en zeg: ken jij God al? Maar dat is het beeld wat ik krijg van de IZB, wat ik moet doen.” (X1, r745-756). Hoewel de IZB in de documentatie niet op deze wijze spreekt over de verhouding verbaal en non-verbaal, is dit wel het beeld van de respondenten van wat Dabar van hen verwacht. Hierdoor krijgen de jongeren het gevoel dat er een bepaald frame van evangelisatie is waar zij niet aan kunnen voldoen en dit leidt tot schuldgevoelens (Dunaetz 2019, 148).

Tegelijkertijd laten de interviews ook de andere kant van de spanning tussen verbaal en non-verbaal bij Dabar zien. De meeste respondenten geven namelijk aan dat zij juist tijdens Dabar hebben geleerd dat evangelisatie niet alleen verbonden is aan verbale communicatie, maar juist in het non-verbale tot uiting komt. Door Dabar heeft X4 bijvoorbeeld geleerd dat zij niemand hoeft te bekeren door in verbale communicatie de ander te overtuigen, maar “je kunt ook zonder dat je veel praat, door er alleen maar te zijn [...] iets bereiken.” (X4, r387-389). Zij zag dit ook terug bij de Dabarteams op campings toen zijzelf campinggast was. “Zonder dat ze alleen maar iets zeiden, zag je al bewogenheid en de liefde voor het werk dat ze deden.” (X4, r22-23). Dat de respondenten dit ontdekken, zal door Dabar als een zegen worden ervaren omdat dit precies is wat zij de jongeren willen laten ontdekken. Door activiteiten hoopt Dabar dat er een band ontstaat tussen dabarist en campinggast. Deze band vormt het fundament waarop gesprekken kunnen ontstaan, waarbij ook gesprekken over het geloof een plaats mogen krijgen om daarmee de betekenis van het evangelie te duiden (Thiessen 2018, 17). Evangelisatie is voor Dabar de combinatie van woord en daad, waarbij het een ruimte schept voor het ander en andersom. Daarbij zal gewaakt moeten worden voor de gedachte dat er een kwalitatieve gradatie is aan te brengen tussen deze twee begrippen, beide zijn onmisbaar (Dunaetz 2019, 146).

5.3 Interpersoonlijke verhoudingen

Tijdens het Dabarwerk ontdekken de jongeren dat de campinggasten weliswaar een ander leven hebben, maar vergelijkbare vragen stellen als het gaat over wezenlijke zaken van het leven. Bij mijn vraag naar een typering van de campinggasten, controleerden meerdere respondenten of hun antwoorden anoniem verwerkt zouden worden. In de typering kwam regelmatig het woord ‘tokkie’ terug, wat een negatieve connotatie kent. Dit was voornamelijk het geval bij respondenten die op camping type C aanwezig zijn, maar ook de respondenten die op andere type campings Dabarwerk hebben gedaan gaven aan dat de campinggasten een type persoon zijn die zij niet in het dagelijks leven tegenkomen. X2 geeft aan dat hij, ondanks bepaalde vooroordelen over de campinggasten, zich heel erg welkom voelde op de camping. “Ik heb totaal geen mensen zoals zij in mijn omgeving, maar toch...

een open sfeer omdat zij altijd heel blij zijn als Dabar komt.” (X2, r70-71). X2 omschrijft de campinggasten zelf als ‘tokkies’, maar verwachtte dit type personen op de camping te ontmoeten. De oorzaak van deze verwachting, ligt bij de gesprekken die hij van tevoren had met teamleden die eerder op deze camping Dabarwerk hadden gedaan. Voor alle respondenten geldt dat zij op basis van verhalen van andere dabaristen bepaalde verwachtingen hadden van het type personen dat zij zouden ontmoeten. De organisatie Dabar spreekt zich weinig uit over het type personen op de campings, behalve dat de meeste campinggasten niet christelijk zijn. Wel spreekt Dabar in haar documenten over camping type C als volkscamping, met voornamelijk mensen uit lagere sociale klasse, maar hier wordt geen waardeoordeel aan verbonden. De andersheid van de campinggast zit volgens Dabar vooral in het verschil tussen de christelijke dabarist en de niet-christelijke campinggast. De typering van de campinggasten van de respondenten ontstaat op basis van eigen ervaring. Ondanks dat de campinggast als ‘de ander’ wordt ervaren, ontdekken de respondenten in het Dabarwerk dat de campinggasten vergelijkbare vragen stellen over wezenlijke zaken in het leven (Noble 2018, 4). “Dat kan je aan mij vragen, die [antwoorden] heb ik ook niet. Dat vind ik ook het eerlijke verhaal. Ik weet ook niet hoe dat zit, maar goed het heet ook niet weten, het heet geloven.” (X5, r613-615). Deze vragen spelen ook bij de niet-christenen die de respondenten in hun dagelijks leven ontmoeten. Bij X4 gaat dit vanwege haar werk in de zorg, voornamelijk over medisch-ethische thema’s. Het verschil dat zij ziet tussen de campinggasten en haar dagelijks leven, is dat de campinggasten op veel jongeren leeftijd vragen naar de betekenis van het leven. “De tieners daar waren nog geen 18, ik ben nu 23 en zit met dezelfde vragen.” (X4, r568-569).

Over de verhouding tussen dabarist en campinggast wordt in de documenten van Dabar weinig geschreven. De campinggast wordt met name geïdentificeerd als niet-gelovige, maar kent geen nadere typering. Toch ontwikkelen de dabaristen vooronderstellingen, maar die blijken in de praktijk vaak onterecht en blijkt dat de ander niet een ‘probleem’ is dat aangepakt moet worden, maar iemand waarmee samen God gezocht kan worden (Noble 2018, 4). In de algemene toerusting voor het Dabarwerk is er weinig aandacht voor het type persoon die de jongere zal ontmoeten, omdat dit voor elke camping anders is. In de toerusting zou meer aandacht kunnen komen voor wat het betekent om een ander te ontmoeten en op welke manier God ontmoet kan worden in de ander (Noble 2018, 83).

5.4 Toerusting

Uit de interviews klinkt relatief veel kritiek van de respondenten op de toerusting voor het Dabarwerk, maar blijkt ook dat het bepalend is voor hoe de jongeren in het geloof staan. “De intentie voor een goede toerusting is er zeker.” (X1, r230). De respondenten herkennen het verlangen van Dabar om de jongeren voorbereid op pad te sturen, maar geven aan dat het voor hen niet altijd werkzaam is op de huidige manier. Met name de respondenten van camping type C geven aan dat zij het idee hebben dat

de toerusting weinig tot niet aansluit bij de praktijk. “Bepaalde methodes gaan erg in op Bijbelverhalen of verwachten een bepaalde basiskennis over God van de campinggasten, waar geen sprake van is.” (X1, r249-251). “Ik denk dat Dabar een beetje het perfecte geloofsleven wil neerzetten, [...] je moet de ideale christen zijn. [...] En ik denk dat onze camping... daar loopt wel eens wat uit de hand ja.” (X5, r744-748). De respondenten geven aan dat het bij deze uitspraken om een gevoel gaat en dat zij de mogelijkheid openlaten dat Dabar het niet zo bedoeld. Toch ervaren zij het wel op deze manier. De verwachtingen die in de toerusting worden gecreëerd komen niet overeen met de praktijkervaring van de dabaristen. Ook geven de respondenten aan dat de toerusting vooral interessant is als je voor het eerst Dabarwerk gaat doen, maar dat het bij een tweede keer alleen nuttig is als je je team nog niet eerder hebt ontmoet. Respondent X2 deed vorig jaar voor het eerst Dabar, kende zijn team al van de kerk en kon zich niks van de online toerusting herinneren. Wel geven de meeste respondenten aan dat zij de geestelijke toerusting als zeer waardevol ervaren, alleen X5 is ook hierover negatief. Verschillende respondenten geven zelfs aan dat zij door Dabar hebben geleerd hoe zij kunnen praten over het geloof, door middel van Bijbelstudies en groepsgebed. “Ik denk dat Dabar wel het grootste gedeelte van mijn christelijke leven heeft gevormd. [...] Ik heb geloof ik nooit echt goed ervaren hoe de Geest werkt, en gebedsverhoring en zulk soort dingen. Maar op Dabar was het juist zo sterk aanwezig.” (X2, r77-84). In de praktijk van Dabar ontdekken de jongeren wat het betekent om Jezus te volgen, het discipelschap (Nel en Schoeman 2019, 4). Dit komt mede door de Bijbelstudies die X2 en zijn team gebruikten tijdens de Dabarperiode, maar ook door de gebedsbijeenkomsten die zij op eigen initiatief van tevoren hielden. X3 heeft de afgelopen jaren in verschillende teams gewerkt en geeft aan dat juist dat haar heeft geholpen in het groeien in haar geloof. “Door samen met elke keer verschillende teams, maar toch daar allemaal een week in te duiken, ontdek je ook gewoon hoe anderen in dingen staan.” (X3, r137-139).

De toerusting voor Dabarwerk moet niet alleen verstaan worden als de voorbereiding, maar ook als begeleiding tijdens het Dabarwerk. De voorbereidende activiteiten ervaren de respondenten als “niet altijd even nuttig,” maar de begeleiding tijdens het Dabarwerk worden juist als positief ervaren. Met name de geestelijke toerusting en de betekenis daarvan voor het hele (geloofs)leven wordt door de meeste respondenten als onmisbaar beschreven (WCC 2013, 3-16). De organisatie van Dabar heeft in het voorbereidende werk met verschillende praktijken te maken, maar geeft aan dat camping type C een belangrijke focus is voor het Dabarwerk. Toch geven de respondenten aan dat zij juist toerusting voor de praktijk op dit type camping missen. De geestelijke toerusting raakt wel aan de spiritualiteit van de jongeren en het helpt hen ook voor de geloofspraktijken in het dagelijks leven, waarbij ontmoeting en dialoog met mede-gelovigen een belangrijke plek inneemt (Bergler 2020, 86).

5.5 Belonging

Op Dabar leren de jongeren niet alleen hoe zij over het geloof kunnen spreken, maar ontdekken zij ook op welke manier zij tot hun recht komen als mens in de maatschappij en als mens ten opzichte van God. “Ik denk dat ik door Dabar wel beter heb kunnen zien waar ik goed in ben en dat Dabar mij ook wel een beetje meer richting heeft gegeven in van hoe ik kan en mag geloven.” (X5, r252-253). Dit kan gebeuren in een relatief veilige omgeving, waarbij er tegelijkertijd uit de eigen comfortzone wordt gestapt. De meeste respondenten geven aan dat de aanwezigheid van een vriend of vriendin ervoor heeft gezorgd dat zij zich de eerste keer voor Dabar hebben aangemeld. De vriendschap met de teamleden zorgt voor een veilige omgeving, waarmee men zich bevindt op een camping met een andere context dan de context van het alledaagse leven. “Als die vrienden er niet waren geweest, had ik niet gegaan.” (X1, r44). Het gegeven dat de jongeren op Dabar zich verder ontwikkelen in het spreken over het eigen geloof met leeftijdsgenoten, laat zien dat Dabar een plek is waar zij zichzelf kunnen ontwikkelen (Sierra 2019, 34). De jongeren vinden in het Dabarwerk de ruimte om te ontdekken wie zij zelf zijn, voor elkaar, voor anderen en voor God. Dit proces kan beschreven worden met het begrip ‘belonging’, het toebehoren. In het Dabarwerk ontdekken de jongeren wat het betekent om aan God toe te behoren en op welke manier dat proces in gemeenschap met anderen plaatsvindt (Batchelder 2020, 159-160).

De meeste respondenten geven aan dat ruimte voor dit proces van ‘belonging’ ontbreekt in de context van hun kerkelijke gemeente.

De kerk wil dat jongeren bij de kerk blijven. [...] Maar ik heb het idee dat daarin dus een heel belangrijk deel gemist wordt. En dat is: hoe voelen die jongeren zich? Hoe voelen ze zich, ook als ze niet naar de kerk komen (X1, r591-597)?

Ik vond [de kerk] toch erg gericht op alle regeltjes. [...] Je hoort bij een groepje of niet, en als je er niet bij hoort, dan heb je ook weinig aansluiting te vinden in de kerk (X3, r363-367).

Als je geen belijdenis doet, dan val je eigenlijk al snel buiten de boot en dan word je al snel niet meer zo gezien (X4, r325-326).

Het is een gemeente die een beetje de belangen voorbijloopt van de gemeenteleden. [...] Ik ben de enige twintigplusser die nog naar de kerk gaat (X5, r408-410).

De respondenten geven allen in eigen woorden aan dat een deel van de jeugd niet gezien of gehoord wordt. En als de jeugd gezien wordt, is dat of te laat of wordt er geanticipeerd op een wijze waarin de

jongeren zelf niet betrokken worden. Alleen respondenten X2 en X6 laten een ander geluid horen. Zij zijn beide lid van dezelfde kerk en geven aan dat er binnen de gemeenschap veel ruimte wordt gecreëerd voor jongeren om hun vragen over geloof en het leven te stellen. Bij de andere respondenten ontbreekt deze ruimte echter, terwijl dit voor Generatie Z zeer belangrijk is (Olson en Ro 2021, 104-105). In hoofdstuk 4 heb ik laten zien dat het ontbreken van ruimte om vragen te stellen over geloof en leven, een van de voornaamste redenen is voor kerkverlating onder dertigers. Onder de respondenten zijn ook enkele jongeren die al van kerk zijn gewisseld, anderen gaven aan dat dit tot de mogelijkheden behoort in de toekomst. Hierbij gaat het niet direct om kerkverlating, maar wel om het verlaten van de gemeente waartoe zij op dit moment behoren, in veel gevallen gemeentes van hervormd-gereformeerde signatuur. Het verlangen naar een pure versie van geloven die draait om Christus en niet de door cultuur bepaalde structuren (Batchelder 2020, 121).

Waar de ruimte voor 'belonging' in de kerkelijke context van de jongeren ontbreekt, vinden zij deze ruimte wel in het Dabarwerk. "Dabar keurt niet af. [...] Je mag doen waar je voor bent gekomen, je moet zelf vertellen waarvoor je bent gekomen." (X5, r260-262). Enerzijds ervaren de jongeren ruimte vanuit de organisatie Dabar om te ontdekken wie zij zijn, wat terug te zien is in de antwoorden die de jongeren geven bij mijn vragen naar hoe zij denken dat Dabar reageert als zij zouden zien dat de jongeren het Dabarwerk anders aanpakken dan de methodes voorschrijven. "Ik denk dat zij zouden zien: ohja, zo kan het ook." (X1, r764). Het vertrouwen in Dabar is op dit punt groot bij de respondenten. Anderzijds zien de jongeren in het Dabarwerk ook de mogelijkheid om deze ruimte waar zij zelf behoefte aan hebben, ook beschikbaar te stellen voor de campinggasten. Dit is iets wat zij door het Dabarwerk ontdekt hebben en koppelen zij aan de betekenis van evangelisatie. "[Evangelisatie is] dat je deelt over wie God is, wie God voor jou wil zijn, en hoe je dan op die manier daarvan uit omgaat met de mensen om je heen." (X3, r512-514). De jongeren vinden in het Dabarwerk de ruimte om vragen te stellen over het geloof en het leven, deze ruimte krijgen zij van de organisatie van Dabar en laten de ruimte voor deze vragen ook staan, zonder alles op te willen lossen (Franciscus 2013, 51, Batchelder 2020, 23). Tegelijkertijd leert Dabar de jongeren om dezelfde ruimte te bieden aan de campinggasten (Sierra 2019, 96). Deze ruimte ontbreekt in de kerkelijke context van de meeste jongeren en het is iets wat de jongeren bezighoudt. De jongeren die deze ruimte wel ervaren in de kerkelijke context geven aan dat dit met name gebeurt in de context van de jeugdvereniging, waar de jongeren zelf de ruimte krijgen om invulling te geven aan de inhoud. De ruimte die zij vinden om vragen te stellen is echter vooral ruimte tussen jongeren onderling, de ontmoeting met gemeenteleden van andere generaties ontbreekt vooralsnog.

5.6 Intergenerationele dialoog

De respondenten geven aan dat zij veelal niet gehoord en begrepen worden door en in de kerk, dit komt mede doordat een dialoog tussen de jongeren en de oudere generaties uit de gemeente ontbreekt. Verschillende respondenten geven aan dat zij weinig tot niet met oudere gemeenteleden spreken, maar alleen met jongeren binnen de kerk onderling. De jongeren voelen zich niet begrepen door de oudere generaties, wat mogelijk komt doordat de oudere generaties de jongeren willen beschermen tegen de vragen die zij stellen (Jeremie 2021, 134). X5 geeft aan dat zij in haar kerk ziet dat er vanuit de kerk activiteiten worden opgezet om jongeren te betrekken, maar dat dit niet aansluit bij de jongeren. “Het is allemaal leuk bedoeld, maar het is mijn categorie niet en het is ook niet de categorie van mijn ouders.” (X5, r437-438). X4 geeft aan dat zij veel inzet van de kerk ziet, maar dat de prioriteiten wat haar betreft verkeerd liggen. “In mijn kerk zijn zo veel projecten waar ze mee bezig zijn, dat ik denk: moet je niet eerst eens even [...] naar de mensen in de kerk kijken, [...] en dan pas kijken naar buiten.” (X4, r588-591). Er worden dus wel activiteiten opgezet om de jongeren te betrekken, maar deze activiteiten worden opgezet door de oudere generaties en passen binnen de kaders van deze generaties, in plaats van dat de jongeren zelf aan het woord gelaten worden. Als de kerk verder wil werken aan de plaats van ‘beloning’ van de jongeren in de kerk, zal er naar de jongeren geluisterd moeten worden en dat kan als er allereerst ruimte wordt gecreëerd voor dialoog (Jeremie 2021, 137, Sunquist 2013, 149).

Tegelijkertijd zouden de jongeren er goed aan doen niet alleen zelf hun vragen op tafel te leggen bij de oudere generaties, maar ook te luisteren naar wat de oudere generaties te zeggen hebben. Dit sluit aan bij wat Franciscus zegt over de mogelijkheden van een intergenerationele dialoog. De levensvragen van de jongeren zullen niet allemaal anders zijn dan de levensvragen die de oudere generaties hadden toen zij zelf jong waren. Door eerlijk in gesprek te gaan over deze thema’s kunnen de ouderen de jongeren helpen om hun vragen een plek te geven (Jeremie 2021, 154). Tegelijkertijd zullen de oudere generaties moeten oppassen dat zij niet overal direct een antwoord op geven. De huidige tijd is anders dan de tijd van de ouderen, wat betekent dat er ook andere oplossingen nodig zijn waar ouderen niet altijd zicht op hebben (Batchelder 2020, 98). In deze dialoog ligt ook een verantwoordelijkheid bij de jongeren zelf, het zal niet alleen van de oudere generaties moeten komen. X6 geeft aan dat bij hem in de kerk er wel mogelijkheden zijn om in gesprek te gaan met verschillende generaties, maar dat hij deze mogelijkheden niet aangrijpt. De jongeren zullen ook zelf ruimte moeten creëren om de dialoog tot zijn recht te laten komen.

De organisatie Dabar kan als gespreksleider van de intergenerationele dialoog functioneren, maar dat brengt wel een spanning met zich mee. De jongeren geven aan dat zij bij Dabar de ruimte krijgen om hun vragen te stellen, terwijl de meeste medewerkers van Dabar behoren tot wat in de kerk de oudere

generatie zou zijn waar de dialoog mee ontbreekt. Dabar beweegt zich op dit punt tussen enerzijds de jongeren en anderzijds de kerken in. Zij zou daarom kerken kunnen helpen om gespreksgroepen op te zetten of te begeleiden in het proces van dialoog. De spanning die dit met zich meebrengt voor Dabar, is dat Dabar in de praktijk voor jongeren werkt maar wordt gefinancierd door de oudere generatie. Zij zijn in zekere zin de ‘stakeholders’ voor Dabar en kunnen daarmee ook bepaalde invloed uitoefenen op het proces van begeleiding. Hier zal Dabar voor moeten waken.

5.7 Bekering en dwang

De respondenten denken verschillend over de rol van bekering in het Dabarwerk, maar willen niemand dwingen tot geloof te komen. Verschillende respondenten geven aan dat zij op Dabar, maar ook in het dagelijks leven, de ander niet het geloof willen opleggen. “Misschien heb ik een negatieve ervaring met mensen die opdringerig zijn daarin, richting mensen die niet geloven. Ik denk niet dat Jezus dat is geweest.” (X1, r564-565). “Ik ben nooit er op uit om mensen op andere ideeën te brengen, of mensen af te keuren. [...] Ik hoef je niets mee te geven, maar ik wil mij als persoon wel laten zien.” (X5, r503-505). De respondenten die op deze wijze praten evangeliseren, geven ook niet aan dat hun verlangen voor Dabar is dat iedereen gaat geloven, maar wel dat de campinggasten iets van de liefde van God ontdekken (Gokani en Caragata 2020, 3). De woorden zonde en bekering zijn in die interviews niet genoemd of werden als problematisch bestempeld. Andere respondenten geven aan dat Dabar voor hen niet pas geslaagd is als er campinggasten tot geloof komen, maar zouden dat wel het liefste zien. Bekering en zonde kwamen in deze interviews wel ter sprake, maar het werd niet duidelijk of deze woorden ook een plaats krijgen in de gesprekken met campinggasten. Wel zagen deze respondenten het reddende werk van Jezus van de zonde als kern van de boodschap die je in evangelisatie wilt overdragen.

In de documentatie van Dabar komen de begrippen zonde en bekering weinig tot niet voor, maar wordt er vooral gesproken over Gods liefde voor mensen. In de visie van de IZB wordt wel gesproken over “de verzoenende en vernieuwende kracht van de genade van God”, maar voor het Dabarwerk wordt dit niet expliciet gemaakt. Vanuit de hervormd-gereformeerde achtergrond van de organisatie zou een sterkere aandacht voor bekering verwacht kunnen worden, maar in de praktijk kent het geen primaire plaats in de visie op evangelisatie. De focus ligt op onderlinge relaties en de relatie tussen God en mens (Gokani en Caragata 2020, 11-12). Bekering is hiermee echter niet uitgesloten, maar staat ook niet op de voorgrond. Hiermee wordt voorkomen dat er sprake zou zijn van enige vorm van dwang of onderdrukking, waarmee de IZB aansluit bij een ethische benadering van evangelisatie zoals ook Elmar Thiessen het voorstelt (Thiessen 2018, 119-120). Toch blijft er een zekere spanning rondom dit thema hangen, omdat bij een deel van de respondenten, maar ook bij de IZB zelf, altijd het verlangen blijft bestaan dat campinggasten tot geloof komen (Gokani en Caragata 2020, 16). Ook de

respondenten die aangeven niemand te willen bekeren, zijn ook van mening dat zij wel iets te brengen hebben wat bij de ander ontbreekt (Richards 2017, 8). De jongeren en de organisatie van Dabar zullen samen een manier moeten vinden om met deze spanning om te gaan.

5.8 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik mijn empirische data geanalyseerd om daarmee zicht te krijgen op welke thema's op spanning staan in de ervaring van de jongeren die Dabarwerk doen. Deze thema's raken niet alleen aan het Dabarwerk, maar ook aan het dagelijks leven van de jongeren zowel binnen als buiten de kerkelijke context. De respondenten geven allemaal aan dat hun ervaring in het Dabarwerk grote invloed heeft gehad op de manier waarop zij het geloof beleven en sommigen geven aan dat het bepalend is. Bij Dabar ontdekken de jongeren een wijze van geloven die zij in de kerk niet tegenkomen, waardoor zij handvaten missen voor de dagelijkse praktijk. Het is mijn these dat de theologie van evangelisatie van Dabar de lokale gemeentes kan helpen in het toerusten van jongeren voor het spreken over het geloof in zowel de context van de eigen gemeente, als daarbuiten. In het volgende hoofdstuk zal ik hiervoor enkele aanbevelingen doen.

Hoofdstuk 6: Conclusie

6.1 Terug en verder met de onderzoeksvraag

De theologie van evangelisatie van Dabar gaat uit van het idee dat evangeliseren een holistische praktijk is, waarbij het hele leven ertoe doet en iedereen in staat is om te evangeliseren. Evangeliseren is hierbij de combinatie van het uitdragen van het geloof door concrete handelingen in de praktijk en het woordelijk spreken over wat het geloof in Jezus Christus voor jou persoonlijk betekent en ook voor de ander kan betekenen. In de praktijk van Dabar betekent dit dat jongeren een of twee weken op een camping hun geloof uitdragen door middel van het organiseren van activiteiten voor campinggasten. De jongeren die de afgelopen jaren Dabar hebben gedaan horen bij Generatie Z en worden gekarakteriseerd door de grote invloed van de digitalisering en een postmoderne denkwijze. Daardoor hechten de jongeren waarde aan onbevooroordeeld luisteren, zowel naar hen als door hen. In de 'lived theology' van de jongeren die de afgelopen jaren Dabarwerk hebben gedaan wordt duidelijk dat zij door Dabar hebben geleerd dat evangeliseren mogelijk wordt in de "kleine dingen", oftewel het alledaagse. Door ontmoetingen en gesprekken over alledaagse zaken ontstaat ruimte om over het geloof te spreken. Toch vinden de jongeren het lastig om dit na het werk op de camping, ook in hun dagelijks leven toe te passen. Een reden voor deze moeite is dat de jongeren in de kerkelijke gemeenschap nauwelijks of niet leren hoe zij dit kunnen doen. Daarnaast bestaat bij een groot deel van de jongeren het idee dat de organisatie achter de kerkelijke gemeenschap niet geïnteresseerd is in de jongeren, maar slechts in de vraag of ze naar de kerk komen. De jongeren voelen zich veelal niet gezien. De dialoog met oudere generaties ontbreekt en daardoor weten veel jongeren niet hoe zij binnen de gemeenschap over het geloof kunnen spreken, laat staan buiten de gemeenschap. De jongeren geven aan dat zij door het Dabarwerk hebben ontdekt wat geloven in de praktijk betekent en hoe zij dit persoonlijk kunnen meemaken. Zonder Dabar waren zij waarschijnlijk betrokken gebleven op de kerk, maar de meesten geven aan dat zij door Dabar actiever zijn geworden in geloofspraktijken zoals bidden, Bijbelstudie en geloofsgesprekken. De theologie van evangelisatie draagt bij aan de toerusting voor het spreken over het geloof door jongeren doordat zij ontdekken dat er geen eisen worden gesteld aan kwaliteit van hun eigen geloof, maar ook dat er geen verwachtingen zijn van de personen waarmee zij over het geloof spreken. Er wordt onbevooroordeeld naar hen geluisterd. Deze trend is in veel onderzoeken naar generatie Z en evangelisatie zichtbaar, waarbij de oproep klinkt om jongeren meer ruimte te geven in het bepalen van de structuren waarbinnen de kerk functioneert. Tijdens Dabarwerk ontdekken de jongeren dat niet-gelovigen vergelijkbare levensvragen stellen en dat creëert ruimte voor dialoog. Dit kan de jongeren helpen om ook in het dagelijks leven het gesprek aan te gaan met niet-gelovigen, waarbij er niet direct over het geloof gesproken hoeft te worden omdat de jongeren door Dabar hebben ontdekt dat het geloofsgesprek naar verloop van tijd vanzelf ontstaat.

Participeren in de missie van God is door Dabar niet langer onmogelijk, maar grondstructuur van het dagelijks leven.

6.2 Aanbevelingen

Hoewel de jongeren met enthousiasme spreken over de manier waarop het Dabarwerk hen gevormd heeft in zowel het leven als specifiek het geloofsleven, zijn voor een aantal zaken in het Dabarwerk nog verbeteringen aan te bevelen. Ik noem er twee:

In de eerste plaats geven de jongeren zou ik willen aanbevelen om in de toerusting voor het Dabarwerk meer aandacht te schenken aan de geestelijke toerusting en minder aan de concrete praktijk. De jongeren geven aan dat zij vanuit hun praktijkervaring weinig herkennen in de toerusting vanuit Dabar. De jongeren geven aan dat zij de geestelijke toerusting sterker waarderen. Door de diversiteit van de campings is het voor Dabar lastig om dit op maat te maken voor de verschillende teams, maar mogelijk zou er vanuit deze wetenschap meer focus kunnen komen op de geestelijke toerusting, waarbij geloofsgesprek centraal staat. De jongeren leren hier enerzijds hoe zij hun eigen geloof kunnen verwoorden, maar ook met welke geloofsvragen medegelovigen van hun eigen generatie worstelen. De ruimte voor het stellen van geloofsvragen ontbreekt bij veel jongeren in de kerkelijke context, of de geloofsvragen worden direct beantwoord vanuit eenzijdige communicatie vanuit kerkenraad of predikant.

In de tweede plaats zou ik willen aanbevelen om als Dabar de intergenerationele dialoog binnen de lokale kerkelijke gemeenschap te stimuleren. De jongeren geven aan dat zij zich niet begrepen voelen door kerkenraad en oudere gemeenteleden, doordat zij niet de ruimte ervaren om hun vragen te stellen. Generatie Z denkt vanuit nieuwe structuren die veelal niet aansluiten bij de huidige structuur van de kerk. Als de kerken daadwerkelijk verder willen met de jongeren, zullen zij hen ruimte moeten bieden om hun vragen te stellen, zonder direct antwoorden te geven. Dabar zou in dit proces kunnen begeleiden en de oudere generaties ondersteunen. Tegelijkertijd zal er vanuit de jongeren ook geduld en interesse nodig zijn, omdat de oudere generaties levenservaring met zich meebrengen en mogelijk met vergelijkbare vragen worstelen maar moeite hebben met het uitspreken van deze vragen. Van beide kanten zal er openheid en interesse gevraagd worden en Dabar zou deze dialoog kunnen faciliteren.

6.3 Verder onderzoek

Met dit onderzoek lever ik een bijdrage aan het geheel missiologisch onderzoek naar jongeren en evangelisatie. Ik ben mij ervan bewust dat dit onderzoek slechts een fractie is van wat er geschreven is en zal worden over jongeren en evangelisatie. Mijn onderzoek laat 6 jongeren die betrokken zijn bij Dabar aan het woord en geeft daarmee een voorstel voor hoe deze jongeren geholpen kunnen worden

in het spreken over hun geloof. Dit zijn echter jongeren die er bewust voor kiezen om deel te nemen aan missionaire activiteiten, slechts een minderheid van alle jongeren die betrokken zijn bij de kerk. In een mogelijk vervolgonderzoek zou het waardevol zijn om te kijken naar jongeren zich verwant weten aan de kerk, maar zich niet actief inzetten voor activiteiten als Dabar. Waarschijnlijk is de drempel om over geloof te spreken voor hen nog hoger, waardoor er andere vormen dan Dabar nodig zijn om hen daarin toe te rusten.

6.4 Zelfreflectie

De resultaten van dit onderzoek zijn gekleurd door mijn persoonlijke betrokkenheid op deze thematiek. Dit is geen probleem, omdat ik naar mijn idee alle stappen voldoende heb verantwoord om het als academisch werk te mogen beschouwen. Wel is het goed om bewust te zijn van mijn persoonlijke betrokkenheid en wat dit onderzoek voor mij persoonlijk heeft betekend. In de eerste plaats kan ik net als enkele respondenten zeggen dat het Dabarwerk een groot deel van mijn geloofsleven heeft bepaald. Daarom herkende ik mij in veel van de empirische data en deed het mij goed om te zien dat bepaalde vragen niet alleen bij mij spelen, maar juist bij alle jongeren. Het is mogelijk dat door mijn betrokkenheid sommige momenten in interviews meer gestuurd werden naar bepaalde thema's dan de respondenten zelf in gedachten hadden, maar tegelijkertijd helpt dat om dieper in te zoomen op bepaalde thematiek. In mijn onderzoek bespreek ik de vragen en verlangens van Generatie Z, een generatie waar ik zelf onderdeel van ben. Niet eerder las ik academisch onderzoek naar mijn eigen generatie, maar het heeft mij veel inzichten opgeleverd over mijn eigen houding en de manier waarop ik vriendschappen onderhoud. Op sommige momenten schuurde het onderzoek aan mijn eigen existentiëren, maar juist daar de pijn die ik zelf ervoer, voelde ik aan welke motieven extra aandacht nodig hadden.

Bibliografie

Primaire bronnen

- HGJB. *Missie en visie*. sd. <https://www.hgjb.nl/missie-en-visie/> (geopend april 22, 2021).
- IZB. *Dabar Handleiding voor teamleden*. Handleiding, Amersfoort: IZB, 2019.
- . *Dit is Areopagus*. sd. <https://www.izb.nl/areopagus/dit-is-areopagus> (geopend april 21, 2021).
- . *In vreugde delen. Visie en beleid IZB 2018-2022*. Meerjaren beleidsplan, Amersfoort: IZB, 2018.
- . *Jaarverslag 2019*. Jaarverslag, Amersfoort: IZB, 2019.
- . *Over Dabar*. sd. <https://www.izb.nl/dabar/over-dabar> (geopend april 22, 2021).
- . *Over IZB-Focus*. sd. <https://www.izb.nl/focus/over-izb-focus> (geopend april 21, 2021).
- . „Statuten IZB - Vereniging voor zending in Nederland.” Statuten, Utrecht, 2019.
- . *Waar staan we voor*. sd. <https://www.izb.nl/missie-en-visie> (geopend april 23, 2021).
- Van Haaften, Agnes. *Jaarplan Dabar 2021*. Jaarplan, Amersfoort: IZB, 2021.

Secundaire bronnen

- Adams, William C. „Conduction Semi-Structured Interviews.” In *Handbook of Practical Program Evaluation*, door Kathryn E. Newcomer, Harry P. Hatry en Joseph S. Wholey, 429-505. New Jersey: Jossey-Bass, 2015.
- Barna Group. *Almost Half of Practicing Christian Millennials Say Evangelism is Wrong*. 5 februari 2019. <https://www.barna.com/research/millennials-oppose-evangelism/> (geopend juni 7, 2021).
- Batchelder, Colleen. *Exvangelical: Why Millennials and Generation Z are Leaving the Constraints of White Evangelicalism*. Portland, Oregon: George Fox University, 2020.
- Bergler, Thomas E. „Generation Z and Spiritual Maturity.” *Christian Education Journal: Research on Educational Ministry*, Vol. 17(1), 2020: 75-91.
- Bhalla, Rohan, Pinaz Tiwari, en Nimit Chowdhary. „Digital Natives Leading the World: Paragons and Values of Generation Z.” In *Generation Z Marketing and Management in Tourism and Hospitality. The Future of the Industry*, door Nikolaos Stylos, Roya Rahimi, Bendegul Okumus en Sarah Williams, 3-23. London, Verenigd Koninkrijk: Palgrave Macmillan, 2021.
- Bosch, David. „Evangelism: Theological Currents and Cross-Currents Today.” *International Bulletin of Missionary Research* 11, no. 3, 1987: 98-103.

- Brown, Francis, Driver S.R., Briggs Charles A., en Litt D. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. With an appendix containing the Biblical Aramaic.* Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2012.
- CBS. *Vakanties van Nederlanders; Kerncijfers.* 16 april 2020. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84363NED/table> (geopend mei 21, 2021).
- Collins, Jennifer L. "Building a Biblical Foundation for Evangelism among Justice-Oriented Gen Z." *Evangelical Mission Society, Vol. 1(1)*, 2021: 29-45.
- Counted, Victor. „Missionising Youth Identity Crisis: Towards a missional hermeneutic of coping in youth ministry practice." *Missionalia, Vol. 44(1)*, 2016: 85-102.
- Dabar, IZB. *Dabar Handleiding voor teamleden.* Handleiding, Amersfoort: IZB, 2019.
- De Kock, Jos. „Inwijding van jongeren op de tocht." *Nederlands Dagblad*, 30 september 2015: Onbekend.
- De Kock, Jos. „Recente ontwikkelingen in kinder- en jongerenwerk." *Ouderlingenblad, Vol. 98(1124)*, 2021: 6-9.
- Dekker, Wim. *Marginaal en missionair. Kleine theologie voor een krimpende kerk.* Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2011.
- Den Boer, Debbie. *Missionair jongerenwerk in de 21ste eeuw. Handreikingen voor visievorming.* Kampen: Theologische Universiteit Kampen, 2015.
- Den Hertog, Jorn. *Dakloos. Zonder kerk door met God?* Afstudeerproject, Ede: Christelijke Hogeschool, 2016.
- Dunaetz, David R. „Evangelism, Social Media, and the Mum Effect." *Evangelical Review of Theology, Vol. 43(2)*, 2019: 138-151.
- Elton, Terri Martinson. „Mergers and Possibilities: The Intersection of Missiology and Youth Ministry." *Missiology: An International Review, Vol. 41(1)*, 2013: 62-73.
- Foster, Richard. *Eén bron, zes stromen. Op zoek naar evenwicht vanuit de grote geloofstradities van de kerk.* Vertaler: H. Fonteijn en N.E. Veldman-Potters. Houten: Theologische Uitgeverij Ekklesia, 2007.

- Franciscus, Paus. *Evangelii Gaudium. Over de verkondiging van het Evangelie in de wereld van vandaag - Naar aanleiding van de Bisschoppensynode 2012 over de nieuwe evangelisatie*. Vaticaanstad: Liberia Editrice Vaticana, 2013.
- Gokani, Ravi, and Lea Caragata. "'Non-violent evangelism': a look at how members of evangelical faith-based organizations share faith with service recipients in Southern, Ontario, Canada." *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 2020: DOI: 10.1080/15426432.2021.1878973.
- Haitch, Russel. „Youth Ministry Meets Missiology." *2014 Conference Papers*. Washington DC: Association of Youth Ministry Educators, 2014. 1-17.
- Hoekman, Eunice. „De IZB en het verhaal van de bouwput." *Reformatorisch Dagblad*, 11 juni 2010: 4.
- Jeremie, Michelle N. *The Way We See Matters: Developing a New Theological Vision for Effective Cross-generational Evangelism*. Lynchburg, Virginia: Liberty University, 2021.
- Kandiah, Krish. „Lesslie Newbigin's Contribution to a Theology of Evangelism." *Transformation, Vol. 24(1)*, 2007: 51-60.
- Kerkredactie. „Windroos over naar HGJB." *Nederlands Dagblad*, 31 mei 2007.
- . „IZB besluit tot naamswijziging." *Reformatorisch Dagblad*, 16 mei 2006: 2.
- Kerstens, A.P.C. *De sociale betekenis van het kamperen*. Wageningen: Afdelingen voor sociale wetenschappen aan de landbouwhogeschool, 1968.
- Kok, G.J. 'Gewoon Gereformeerd'.... 19 januari 2021. <https://gereformeerdekerken.info/2021/01/19/gewoon-gereformeerd/> (geopend juni 8, 2021).
- Mastebroek, Rimme. „Filosofiestudente Heinrich (25) is de nieuwe preses van de EKD-synode." *Nederlands Dagblad*, 10 mei 2021: 6.
- Moser, Kenneth Andrew. *The Funnel Model of Youth Ministry and Young People Leaving the Church*. Pretoria: University of Pretoria, Faculty of Theology, 2019.
- Nel, Malan. „Imagine-making disciples in youth ministry ... that will make disciples." *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 71(3), 2015: 1-11.
- Nel, Malan, en W.J. Schoeman. „Rediscovering 'disciplemaking' and the role of faith-sharing." *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 2019: 1-8.

- Noble, Tim. *Mission from the Perspective of the Other. Drawing Together on Holy Ground*. Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2018.
- Noort, Gerrit, Avtzi Kyriaki, en Stefan Paas. *Sharing Good News. Handbook on Evangelism in Europe*. Geneva: WCC Publications, 2017.
- Olson, Eric D., en Heejung Ro. „Generation Z and Their Perceptions of Well-Being in Tourism.” In *Generation Z Marketing and Management in Tourism and Hospitality. The Future of the Industry*, door Nikolaos Stylos, Roya Rahimi, Bendegul Okumus en Sarah Williams, 101-120. London, Verenigd Koninkrijk: Palgrave Macmillan, 2021.
- Padilla, C. René. „What is Integral Mission?” *C. Rene Padilla: integral mission and the reshaping of global evangelicalism*. 24 november 2015. http://www.dmr.org/images/pdf%20dokumenter/C._Ren%C3%A9_Padilla_-_What_is_integral_mission.pdf (geopend juni 25, 2021).
- Patel, Deep. *8 Ways Generation Z Will Differ From Millennials In The Workplace*. 21 september 2017. <https://www.forbes.com/sites/deepatpatel/2017/09/21/8-ways-generation-z-will-differ-from-millennials-in-the-workplace/?sh=142514f976e5> (geopend juni 30, 2021).
- Richards, Anne. „Five Themes in a Theology of Evangelism.” *Church of England*. 29 november 2017. <https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2017-11/MTAG%20Evangelism%20template%20Five%20Themes%20in%20a%20Theology%20of%20Evangelism.pdf> (geopend juni 4, 2021).
- Roebben, Bert. „International Developments in Youth Ministry Research: A Comparative Review.” *Religious Education, Vol. 107(2)*, 2012: 192-206.
- Roeland, J.H. *Selfation. Dutch Evangelical Youth Between Subjectivization and Subjection*. Amsterdam: Vrije Universiteit, 2009.
- Sierra, Laura Kristen. *Secular Students's Perceptions of Christian Rhetoric: A Phenomenological Study*. Louisville, KY: The Southern Baptist Theological Seminary, 2019.
- Stech, Frantisek. „Young People, Youth Ministry, and Youth Theology: Sources of Inspiration for Mission Studies.” *Acta Missiologiae, Vol. 8*, 2020: 5-17.
- Sunquist, Scott W. *Understanding Christian Mission. Participation in Suffering and Glory*. Grand Rapids, Michigan: BakerAcademic, 2013.

- Thiessen, Elmer John. *The Scandal of Evangelism. A Biblical Study of the Ethics of Evangelism*. Eugene, Oregon: Cascade Books, 2018.
- Thomas Godsdienstonderwijs. *Generatie Z (ie mij!)*. 1 mei 2019. <https://www.kuleuven.be/thomas/page/generatie-z/> (geopend juni 30, 2021).
- Timmermans, Marian. *Generatie Z & religie (1)*. 21 juni 2019. https://www.youngholy.nl/relitrends/generatie-z-religie-1_201906 (geopend juni 30, 2021).
- Van den Berg, Rutger, en Marijke Bleijswijk. *Opgroeien in het nu: Generatie Z als de 'woke' generatie?* 20 juni 2019. <https://www.frankwatching.com/archive/2019/06/20/opgroeien-generatie-z-woke/> (geopend juni 29, 2021).
- Van den Brink, Gijsbert, en Cees Van der Kooi. *Christelijke dogmatiek. Een inleiding*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2012.
- Van den Toren, Benno. „De gemeente als het begin van de oogst.” *GEESTkracht, Vol. 66*, 2010: 13-21.
- Van Lieburg, Fred. *Jeugdwerk met een watermerk. De hervormd-gereformeerde jeugdbeweging 1910-2010*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum / HGJB, 2012.
- Van Ruler, Arnold. „Ultra-gereformeerd en vrijzinnig.” In *Op het scherp van de snede. Posthuum gesprek met prof. dr. A.A. van Ruler*, door Wouter Leendert Tukker, 9-91. Amsterdam: Uitgeverij Ton Bolland, 1972.
- Venter, Alexander F. *Doing Spirituality. The Journey of Character Formation toward Christlikeness*. Cape Town: Kingdom Treasures, 2019.
- Visser-Vogel, E., en P.M. Sonnenberg. *Geloof en missie in het leven van jongeren. Een onderzoek naar het missionair bewustzijn en handelen van christelijke jongeren*. Amsterdam: Onderzoekscentrum voor Jeugd, Kerk en Cultuur, 2020.
- Walker, Mel. *Thinking of Generation Z as an Unreached People Group*. 7 januari 2020. <https://www.abwe.org/blog/thinking-generation-z-unreached-people-group> (geopend juni 30, 2021).
- WCC. *Together towards life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*. Busan: WCC Publications, 2013.
- Zonneveld, M.M. *Kamperen bij de boer en natuurkamperen in Nederland*. Wageningen: Landbouwniversiteit, 1988.

Appendices

Appendix I: Vragen SSI

De vragen die als voorbereiding op de SSI's zijn geformuleerd, verdeeld over drie categorieën.

Dabar

- Hoe ben je bij Dabar terechtgekomen? / Via wie weet je van Dabar?
- Waarom ben je begonnen met het Dabarwerk?
- Wat betekent Dabar voor jou?
- Hoe zou jij het werk van Dabar omschrijven?
- Hoe ervaar jij de toerusting die Dabar geeft?
- Hoe zou jij je gevoel na een Dabarperiode omschrijven?
- Hoe ervaar je de betrokkenheid van de IZB tijdens de Dabarperiode?
- Wat is jouw verlangen voor Dabar?

Gemeenschap

- Hoe zou jij jouw kerkelijke gemeente omschrijven?
- Hoe verhoud jij jezelf tot je gemeente?
- Welke activiteiten voor jongeren zijn er in jouw gemeente?
- Op welke manier ben jij daarbij betrokken?
- Wat betekent spreken over het geloof voor jou?
- In hoeverre spreek jij met mensen buiten de kerk over het geloof?

Evangelisatie

- Wat betekent evangelisatie volgens jou?
- Wie zijn voor jou voorbeelden in evangelisatie?
- Hoe zie jij evangelisatie in jouw kerk terug?
- Hoe zie jij evangelisatie op Dabar?

Betreft: informatie deelname onderzoek 'Jongeren en Evangelisatie'

Datum: 4 mei 2021

Beste heer / mevrouw,

U krijgt deze informatiebrief omdat u heeft aangegeven mee te willen doen aan mijn onderzoek naar jongeren en evangelisatie. In dit onderzoek bekijk ik aan de hand van het IZB Dabarwerk op welke manier de theologie van evangelisatie die bij Dabar wordt gehanteerd bijdraagt aan de toerusting van jongeren en op welke manier dit betekenis kan hebben voor het spreken over het geloof in de zowel de context van hun eigen gemeente, als daarbuiten. In deze brief geven we meer informatie over het onderzoek. Is na het lezen van deze brief duidelijk wat meedoen inhoudt, en wilt u nog steeds meedoen, onderteken dan het toestemmingsformulier en stuur het ons terug per mail. Als er nog zaken onhelder zijn, schroom niet ons te benaderen!

Wat houdt meedoen in?

Meedoen met het onderzoek houdt in: dat u vragen beantwoordt die te maken hebben met uw ervaring met het IZB Dabarwerk, de toerusting daarvoor, uw ervaring binnen uw eigen gemeente en de manier waarop u naar evangelisatie kijkt. Het interview zal een uur tot anderhalf uur duren en in verband met de maatregelen rondom Covid-19 zullen de interviews digitaal plaatsvinden. Door mee te doen creëert u data voor mijn onderzoek naar jongeren en evangelisatie en daarmee levert u een bijdrage naar het academisch onderzoek binnen de theologie en ook levert u een bijdrage aan het IZB Dabarwerk.

Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van deelname aan dit onderzoek?

De mogelijke voordelen van deelname aan dit onderzoek zijn in de eerste plaats het leveren van een bijdrage aan het onderzoek naar jongeren en evangelisatie. Met dit onderzoek wil ik ook onderdeel zijn van het bouwen aan het koninkrijk van God. Een ander mogelijk voordeel is dat u voor uzelf een helderder beeld krijgt van wat Dabar enerzijds en uw eigen gemeente anderzijds kunnen betekenen voor uw visie op evangelisatie.

Een mogelijke nadeel van deelname aan dit onderzoek zouden kunnen zijn dat u op een later moment spijt krijgt van de antwoorden die u in dit onderzoek geeft en dat u een andere mening ontwikkelt heeft.

Wat gebeurt er als je niet wenst deel te nemen aan dit onderzoek?

U beslist zelf of u meedoet aan het onderzoek. Deelname is dus vrijwillig. Als u besluit *niet* mee te doen, hoeft u verder niets te doen. U hoeft niets te tekenen en u hoeft ook niet te zeggen waarom u niet wilt meedoen. Als u wel meedoet, mag u zich altijd bedenken en toch stoppen. Ook tijdens het onderzoek kunt u zich altijd zonder eventuele gevolgen en zonder opgaaf van redenen terugtrekken.

Gebruik en bewaren van je gegevens

De interviews zullen worden uitgetypt, om deze later te analyseren. Namen (van uzelf / andere personen en plaatsnamen) worden niet uitgetypt. Zodoende zijn alle uitgewerkte teksten anoniem en niet herleidbaar. De audiobestanden van de interviews worden bewaard tot het eind van het onderzoek en daarna vernietigd (wij verwachten: in september 2021). U kunt uw toestemming voor gebruik van gegevens altijd weer intrekken. De onderzoeksgegevens die zijn verzameld en reeds verwerkt in het onderzoek kunnen na de afronding van het onderzoek niet meer worden teruggetrokken. Voor algemene informatie over je rechten bij verwerking van je persoonsgegevens kunt u de website van de Autoriteit Persoonsgegevens raadplegen (<https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/>). Bij vragen over uw rechten kun je contact opnemen met de verantwoordelijke voor de verwerking van je persoonsgegevens, in dit geval de onderzoeker (zie onder).

Wilt u verder nog iets weten?

Als u vragen hebt over de gang van zaken rond het onderzoek dan kunt u die stellen aan de onderzoeker of zijn begeleiders. De gegevens van de onderzoeker vindt u onder aan deze brief.

Tekenen toestemmingsformulier

Wij hopen u met deze informatiebrief voldoende te hebben geïnformeerd over het onderzoek. Mocht u alsnog vragen hebben, kunt u, zoals hierboven aangegeven, altijd contact met ons opnemen. Mocht u geen vragen meer hebben, en bereid zijn mee te doen, wilt u dan het toestemmingsformulier tekenen en dat aan ons mailen?

Met vriendelijke groet,

Bram Maarleveld
a.t.maarleveld@pthu.nl
Protestantse Theologische Universiteit
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Toestemmingsverklaring

Voor deelname aan het onderzoek naar jongeren en evangelisatie, uitgevoerd door onderzoekers van de Protestantse Theologische Universiteit.

- Ik heb de informatie over het onderzoek ontvangen en gelezen. Ik weet wat deelname aan het onderzoek inhoudt.
- Ik neem vrijwillig deel aan dit onderzoek. Ik heb voldoende tijd gehad om te beslissen of ik mee wilde doen aan dit onderzoek.
- Ik weet dat ik mij op ieder moment kan terugtrekken uit dit onderzoek.
- Ik weet dat mijn gegevens vertrouwelijk zullen worden behandeld.

Deelnemer aan het onderzoek:

Ik, ondergetekende, stem toe om aan dit onderzoek deel te nemen:

_____ / ____ / _____
Naam Handtekening Datum (dd/mm/jj)

Onderzoeker:

Ik, ondergetekende, heb de deelnemer volledig geïnformeerd met betrekking tot het onderzoek:

_____ / ____ / _____
Naam Handtekening Datum (dd/mm/jj)

Appendix IV: Datamanagementplan

1. Algemeen

NAAM STUDENT:

NAMEN SCRIPTIEBEGELEIDER(S):

DATUM:

VERSIE:

2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

(WERK)TITEL ONDERZOEK / SCRIPTIE:

KORTE OMSCHRIJVING VAN ONDERZOEK EN ONDERZOEKSMETHODE(N) :

TYPEN ONDERZOEKSDATA:

PERIODE WAARIN DATA VERZAMELD WORDEN:

3. Technische aspecten

HARD- EN SOFTWARE:

BESTANDSFORMATEN:

OMVANG VAN DE DATA (SCHATTING IN MB/GB/TB):

OPSLAG DATA TIJDENS ONDERZOEK:

OPSLAG DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

4. Verantwoordelijkheden

BEHEER DATA GEDURENDE HET ONDERZOEK:

BEHEER DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

5. Juridische en ethische aspecten

EIGENAAR DATA:

PRIVACYGEVOELIGE DATA: JA / NEE

INDIEN JA: HOE WORDEN ZAKEN ALS VEILIGE OPSLAG EN TOESTEMMING VAN BETROKKEN PERSONEN EN/OF ORGANISATIES GEREGELD?

6. Overige zaken

=====

(In te vullen door thesisbegeleider:)

Goedgekeurd

Niet goedgekeurd, omdat: _____

Naam, handtekening: _____

Datum: _____

=====

TOELICHTING

Ad 1. Algemeen

Noteer de datum waarop het datamanagementplan is ingevuld en noteer de versie bijv. 1.0.

In de loop van het onderzoek kunnen mogelijk zaken als de onderzoeksmethode wijzigen of bij nader inzien toch privacygevoelige issues gaan spelen. Wijzig dan naast de betreffende paragraaf ook de datum en het versienummer.

Vul alle velden in, of vermeld expliciet: niet van toepassing/n.v.t.

Ad 2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

Geef een korte omschrijving van het onderzoek en beschrijf welke onderzoeksmethoden gebruikt gaan worden.

Omschrijf het type onderzoeksdata, zoals schriftelijke bronnen (archieven, literatuur), transcripties, interviews (bijv. beeld- en geluidsopnamen), verslagen, vragenlijsten, enquêteresultaten, afbeeldingen.

Vermeld ook als het bijvoorbeeld ruwe data of afgeleide data betreft.

Ad 3. Technische aspecten

Wordt specifieke hardware gebruikt naast pc/laptop? Wordt specifieke software gebruikt bijv. voor data-analyse? Bestandsformaten kunnen bijvoorbeeld zijn: DOCX, TXT, XLSX, PDF, WAV, JPG.

De omvang van bestanden kan weergegeven worden in megabyte, gigabyte of terabyte. Geef in ieder geval een globale schatting indien bij aanvang van het onderzoek nog niet precies de omvang te bepalen is.

Sla data tijdens het onderzoek op de juiste (veilige) locatie op. Bijvoorbeeld privacygevoelige data op de Home-directory van de Vrije Universiteit. De H-schijf van de VU is overigens altijd de meest veilige opslaglocatie. Sla privacygevoelige data nooit in de cloud op. Gebruik clouddiensten uitsluitend voor het opslaan van standaard data, zoals een wetenschappelijk artikel in PDF. USB-sticks en de eigen laptop zijn eveneens ongeschikt voor opslag van (privacygevoelige) data. Deze kunnen immers verloren of gestolen worden of beschadigd raken.

Denk ook aan een goede, veilige en regelmatige back-up van de versies van je masterscriptie.

Na afloop van het onderzoek kunnen data gepubliceerd worden als onderdeel van de masterscriptie, bijvoorbeeld in een bijlage. Dat geldt met name voor kleine dataverzamelingen, die geen privacygevoelige gegevens bevatten. Via de bibliotheek PThU kunnen (geanonimiseerde) data als losse bestanden bij de scriptie worden gearchiveerd. Via de bibliotheek PThU kunnen bestanden met privacygevoelige data worden gearchiveerd in een speciaal daarvoor beschikbare data-opslag faciliteit van de VU (ArchStor/DarkStor).

Ad 4. Verantwoordelijkheden

In het kader van wetenschappelijke integriteit is het belangrijk om te beschrijven op welke wijze data veilig opgeslagen zijn en beheerd worden. Daarmee wordt o.a. de controleerbaarheid van de data gewaarborgd. Zie ook de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (te vinden op www.pthu.nl/Onderzoek-PThU/Academic_Integrity/).

Geef aan wie de data tijdens het onderzoek beheert. Dat zal veelal de student zelf zijn. Heeft echter de scriptiebegeleider ook toegang? Na afloop kan de student het beheer overdragen aan de PThU (bibliotheek).

Laat ook geïnterviewden weten, hoe (privacygevoelige) data worden beheerd en door wie.

Ad 5. Juridische en ethische aspecten

Omschrijf wie (mede-)eigenaar is van de data.

Indien er sprake is van privacygevoelige gegevens is het noodzakelijk zeer zorgvuldig om te gaan met de verzamelde onderzoeksdata. Denk daarbij aan persoonsgegevens (naam, adres, leeftijd, geslacht), maar ook aan het BSN of religieuze overtuiging.

Sla deze dus altijd veilig op (zie ad 3). Voorkom datalekken! Laat geïnterviewden weten hoe met de data wordt omgegaan. Vraag hen via een zogeheten *Informed consent-formulier* vooraf om toestemming te geven voor het onderzoek en het gebruik en de opslag van de onderzoeksdata. Geef aan dat je de verzamelende data uitsluitend gebruikt voor jouw onderzoek.

Anonimiseer zo veel mogelijk de data.

Ad. 6 Overige zaken

Vermeld hier onderwerpen die niet ondergebracht konden worden bij eerdere onderdelen.

Overleg te allen tijde met je begeleiders indien zaken niet helder zijn, je twijfelt over de juiste wijze van data verzamelen of over het opslaan van data. Of vraag advies aan de bibliotheek PThU.

PThU, Amsterdam/Groningen

(bestandsversie: 20190703)